Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1995 МАРТ 15
Хабарай түрүү шара бө. нарын 15.
СРЕДА
Гарагай 4.
№ 48 (19142).
Газетын сэн. Хэлсээтэ сэн.

Редакторай булан

ЗАХИЛ ХЭХЭЕЭ ШАМДАЯЛ, БУ МАРТАЯЛ!

2

1995 оной нэгэдэхи хахад соо нонин- захил хэлгые ехээр унагаагаагүй, ушан хэм соонь шахуу үлөөнэн ори нонин — «Буряад үнэн» гээд он- шье, манай хэнэг бусадта орходоо ха, үнимэнээ углуу бүхэндэ энээн ту- дурдаһанай үлүү. Гээшье үнгэр- зун, намартаа манай нонин захинан доро дохижо, дэмжэнэнь, «Бу- ад үнэнөөрөө» нонирхонойнь түлөө ийние хүргэхэ шухала байнан эли. даа, үнэн сэхэ, хүндэтэ уншагшад-

Мүнөө өнөөн тухай юундэ хэлэбэ, ралаабши гэхэдэ, хахад жэл бүхэндэ аемнай зобоодог хэблэлдэ захил дахинаа захалхань. Тиигэжэ 1995 ой хөөрдохи хахадта улам олоороо ту- нонинээ захижа, дэмжыт, захяад аа наатнай, хүн бүхэндэ туһатан, эгтэй байхал гээд уряалха байнабди. эдэ нэн түрүүн нэгэ онсо юумэн дурдамаар. Юуб гэхэдэ, байгша ой мартын 15-наа апреллин 15 болоо- хүнгэлэлтэтэй захил хэгдэхэнь ну. Тиигэжэ хотодо хахад жэлэй за- 31.800, хүдөөдэ 33.000 түхэриг бо- ой байнан нааа, энэ хугасаа соо Улаа- дэ 23.850, хүдөө нютагуудта 24.750 эриг өр «Буряад үнэнөө» захихада хэ байна.

Тиимэнээ мартын тэннээ апреллин ой болотор захилаа бултадаа хэел гээд ха, уряалха байнабди. Үгы нааа, ап- ллин 15-наа хойшо дүүрэн сэн түлэ- саг ерэхэ байна бшуу. Тиигэнхаар ар- ургаяа олоохо, энэ нара соо захилаа ой, Улаан-Удэдэ—7.950, хүдөөдэ — 50 түхэриг алмагдаха, хэдэн бухаан- ниилэмэн абтаха байна.

Хүндэтэ манай, үнэн сэхэ уншагшад! ахил дэхэеэ яарыг даа гэхэдээ, бидэ- ор, нониной коллектив, тараа юрэл хаб- ааад нуһуагүй байхабди. Бидэнэр бул- ааа бэе дээрээ даажа абаһан харюу- ааяа тон һайнаар мэдэржэ, газетэеэ ам уншасатай, нонин, үнэн зүб болго- ан тулада бүхы юумэ хэхэбди. Тинхэ- ээ таанадайнгаа һанамжа, дурадхалуу- ие, шүүмжэлхы ажаглалтануудые ха- аадаа абаха байнамнай дамжаггүй.

Иигэжэ уншагшадайнгаа бэшэгүүдые ундэтэй дээрэнь хүлеэн абаад, тэрээн үгэндэ гамгайгаар, анхаралтайгаар, ноодтөө аша туһатайгаар хандадаг, хэ- ирэдэг, гаргахые эрмэлэдэг байнамнай ли.

Уншагшадай бэшэгүүд манай хэр ов ниидэр дабшажа байнанние харуулна, ар нонин юумэ үүсхэмээр бэ гээд ду- ааана, ямар ниитэ гаршагууд, тусхай ууданнууд анхарал татанаб гээд гэр- элэ. Тиимэнээ, бодоод үзэхэдэ, Та бу- ааа уншагшадай, өдөбхитэдэй бэшэгүүд ааада тон хэрэгтэй зүйлнүүд болоно гэ- ээ онсолхо байнабди.

Саашань бодэмжолходо, манай мүнөө ааа гаргажа байдаг тусхай хуудаһа- ууд бултадаа уншагшадай анхарал та- ааг байна. Эдэ бултадаа өөр өөрын ирилгэнуудтай, шэглэлтэй, хэлбэритэй ин бэзэ. Тиигэбшье нэгэ зүйлөөрөө бэе ээдэ адлирхуу. Тэрэ юуб гэхэдэ, эдэ ултадаа Таанадай, уншагшадай туһа- ааар хэгдээ нааа, айхабтар нонин бо- ой нэн.

Хараад үзээл даа. Эндэ уншагшадай ошогүүдэй хуудаһан тухай хэлэнэй үү. Тиигэбэл, жэшээнь, «Толи». Ун- шагшадайнай ерадай ёһо заншалнууд, ой тойрохидо хандаса, хараа бо- ааууд тухай болоод морально-этичес- ой удхатай статьянуудые бэшэдэг нааань, ерадай аман үгын абдарай баялиг- аа юумэеэ эльгээдэг нааань, элдэб ууссордууд болон бусад ухаан бодол ийлгэхэдэ, мэдэсээ үргэдхэхэтэ туһа- ай нааатануудые, интеллектуальна таа- ааа-шараданууд, үнэн болоһон ушар- ууд тухай хөөрөөлүүдые, шог ёгто ууулэлгүүдые, дурсалгануудые дурад- ааг нааань, «Толиёо» гарагай долоон үндэнэ хужарлан уншаха байгаабди.

«Хонхо» тухай дурдангүй гарахаар ошо, «Хараасгай» сэтгүүлэй хаа-яа га- ааг болошоод байхадань, һургуулиин, ааа наһанда хүрөөгүй үхибүүдтэ тон хэ- ргтэй, туһатай, нулоо ехэтэй хуудаһан гааг ойлгогшобди. Тиимэнээ энэ хууда- ан бүриллүүлгэдэ үраан зохёолнод бэ- ааг жүналистнуудаа гадна багшанар, ургашад, түрэлхид эдэбхитэйгээр ха- аадалсаха аабза гээд үнэн зүрхэнһөө ийдана, этигэнэбди.

«Уран зохёолой хуудаһан» баһаа ма- ий буряад зонэй һанаа сэдьхэл ааа- хэхэ, уран һайханда хандасыень арь- бадхан дэгжээхэ, энэ дэлхэйн һайн һай- хан тухай һануулха хэлбэритэй юумэ- гээ нааа, алдуу болохогүй. Ушар ним- нээ илангаяа уран зохёолшодэйнгоо ту- ааламжаар энэ хуудаһаяа нонин, анха- рал татама болгохые ороолдохолди даа.

«Эрдэмэй нониннууд», «Буян» хууда- ануууд гол хэлбэрнээ олоо. Гэбэшье мэ- дээсэхы, олон нони дуулгаха талыень улам баяжуулха, наридхаха хэрэгтэй. Энэ илангаяа «Буян» хуудаһанда ха- баатай, «Буддын сүртал» болон бусад шажан мүргэлэй түүхэдэ, үүн ухаан мэ- дээсэдэ хабаатай философско зүйлнүү- дые, зохёолнуудые саашадаашье гар- гаха байнамнай эли.

Мүнөөнэй хүндэ хүшэр байдалда үй- лэдбэридэ, экономикодэ, дэлгүүрэй асуу- далнуудта, уналгаһаа гараха замуудта онсо анхарал хандуулаагүйдэ аргагүй болонхой. Зарим нониннууд эдэ хэрэ- гүүдтэ анхаралаа ньуладхана. Зүгөөр мү- нөөдэр, үглөөдэр, ерээдүйдэ юу үмдэ- хэ, юу эрихэ байнан тухайгаа бодоогүй ябадал энэ болоно гээд тоолонэбди.

Тиимэнээ манай социально-экономичес- ка таһаг мини һуунагүй, һуухашьегүй. Үйлдбэриин асуудалнуудта, дэлгүүрэй экономикын аяг аашада ондоо хандасануудые олохо, улам түнзэгыгөөр шу- далха, харуулха гээшэ айхабтар шухала болоо гээд тоолонобди. Жэшээлхэдэ, мүнөө хабарай тарилгада, малаа нэгэн дээрэ бага гэлтэтэйгээр гаргаха тухай асуудалнуудта анхарэлаа хандуулаагүй нааа, хожомынь юу ууха, эдихэ байнан тухайгаа яагаад батадхан багсаамжалха болонэбибди?

Гүрэн түрын шэнэ байгууламжа тогтоохо, батадхаха, үнэхөөрөө шадал түгэс засаг бии гээд зоной ойлгохмень хангаха гээшэ шухала. Тиимэнээ нинтэ- политическэ таһагай урда тон ехэ зэ- рилгонууд табигдана. Илангаяа нютаг- тай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаа- нуудые һунган бии болгохэ, тэдээнние богони болгор сэо хүсэндэнь оруулха, ажалэйнь ашаг үрэ дээшэлүүлхэ гээшэ шухала юм аабза. Энэ һоннинуудшье баһа өөһэдынгөө хубита оруулха зэргэ- тэй.

Гадна Президентын захиргаанай, Пра- вительствын болон Арадай Хуралай хоо- рондохи харилсаан, үгээ сийголсолго, министерствэнүүд, албан зургаанууд, комитедүүд, комиссинуудболон албан зургааануудай ажал ябуулга тухай ходо бэшэжэ, олонниитэ уншагшадай анхарал- да дурадхажа байха байнамнай дамжаг- гүй. Тиихэдээ илангаяа зоной амин шу- хэла, ажаһуудалэй асуудалнууд хай- шаагаар тиидхэгдэнэб, хаана олдуу эн- дүү гаргагданаб, хайшаагаар эдээндэ хандаха байгааб гэхэ мэтын юумэндэ онсо анхархабди.

Ходо бэшэхэдэ, нонигүй бэлоо юм аабза... Зүгөөр бүриад болон манай респ- ублика сэо ажаһуудаг бусад арадуудай ёһо заншалнууд, сэёл, өрдэм һуралсал, искусство, литература, абари зан, угай үйлэдбэри, ажаһуудалай хэлбэри тухай ходо бэшэхэбди. Манай һайхан газар дээрэ үдэһэн, уургаһан, саашаа дэгжэн алдар солотой болоһон эрдэм бэлигээр түгэс хүүд тухайгаа ходо һануулдаг, намтартайнь, ажаһуудалайнь урдань мэ- дээжэ бэшэ байнан юумэнтэй ходо та- нилсуулхабди.

Үшөө юун тухай дурдалгаяб гэхэдэ, Социалис Ажалай Герой Бальжима Мажиевич Мажиевай статья тухай ун- шагшадтаа һануулхаяа һанаа һэмни. Энээн сэо манай худөө ажахын саашада- аа хайшаа дабшаха байнан тухай за- рим һанамжануудынь уншагшадаймнай һонирто дурадхагдаа һэч. Энээн тухай һанамжаяа уншагшанай бэшэг лэ, ма- най ажабайдалай, ажаһуудалай бусад- ные сонирхолнуудаа һанамжануудаа хэ- лээ нааатнай, хүндэтэ уншагшад, һайн лэ байгаа.

Юуб гэхэдэ, гансаа Таанадайнгаа ту- һалдажаар, дэмжэлгээр манай нонин ажабайдалай үүн сэо ябаха, ажаһууда- лай гол һудаһэнай сохисо мэдээхэ, тии- мэнээ бодотэ оршоничие үнэн зүбөөр хэ- нуулха арагай байна бшуу. Иигэжэ нониной болоод олонитэ уншагшадай хоорондохи нигта холбоо барисаяа хан- гагдаха. Энэл болгогэй!

Хүндэтэ уншагшад! «Буряад үнэн» нониноо заабол захижа түрэл хэлэнэйнгээ, ёһо заншалнуудтаа сэёл искусствынгаа, литературынгаа хүгжэлтэдэ туһалагты! «Буряад үнэн» нонгидоо за- хил хэхэеэ шамдаял, бу мартаа!

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

КОЛХОЗ ШЭНЭЭР БАЙГУУЛАГДАБА

Доодэ-Бургалтай, Дээдэ-Бургалтай нютагууд анхан тэмдэг томо «Мир» колхоз бай- ааа гээшэ. Хүдөөдэ хубилал- ууудай боложо эхилхэдэ, ерэшадай ажахынуудай хо- ой эмэл боложо колхоз ху- ааанан юм. Теэд ажал, хэ- ээнгээ ехэ муугаар яба- ааа, доодо бургалтайнхид, ааа- өө колхозоо эмхидхээд ааа- ааа байнхай.

Байгша оной февралиин тэнгээр Дээдэ-Бургалтайда болоһон суглаан дээрэ «Дээ- дэ-Бургалтай» гэжэ колхоз дахинаа байгуулха гэһэн шиидхэбэри абтаба. Таряан ажалай тракторна 2 бригада мүнөө шэнээр байгуулагда- ban колхозой бүридэлдэ оро- бо.

Хаби тарялшалай ажа- хынууд өөһэдынгөө дуураар колхоздо орохо юм. «Тэдэ- ние колхоздо орохыень баад- хаха, хашаха хэрэггүй» гэжэ аймагай захиргаанай гулваа А. Ц. Идамжапов тэмдэглээ. Таряан ажалай нэгэ бригадые хүтэлбэрилэгшэ З. В. Дамчеев колхозой түрүүлэг- шээр һунгагдаба. Мүн шэнэ мэргэжэлтэй томилогдоһон байха юм. Тус һуурнай за- хиргаанай зайнаараа Б. П. Раднаев томилогдоо.

С. БАЛСАНОВ.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

ХУРЬГАДТАА ДЭБДИХЭ ХОХИРГҮЙ

«Октябрьский» совхозой нэгэдэхи отделенидэ эхэ хонидой 16 отара бии юм. Эндэ 6 мянган эхэ хонид тоологдодог. Мүнөө дээрээ тэдээнһээ 2 мянган хурьгад абтаад харууһалагдажа байнхай.

Жэшээлэн хэлэбэл, ахалагша хонишон Владимир Зугдуровай отарын 417 толгой эхэ хонидһоо 300 хурьгад абтаад байна. Мүн Василий Мигаповай бригадада 410 эхэ хонидһоо 310 хурьгад абтаад, харууһалагдажа байгаа юм. Тус отарын коллектив 200 центнер үбһэ, мүн эды шэнээн зелёнко бэлэдхэ- һэн байна. Ахалагша хонишо- ной эгэшэ Нина Митапова, аха дүүнэр Игорь, Юрий Ванданову́уд түл абаха үедэ эндэ туһална.

Отделениин эхэ хонидой бусад отарануудай тус бүри- дэ мүнөөдэрэй байдалаар дун- да зэргээр 140—160 хурьгад абтаад, түлжүүлэгдэжэ байн- хай. Үлбэр, өөдэгүй хурьга- дые эмшэлхэ гэхэдэ, эм дэм ехээр дуталдана. Совхоздэ эм дом абаха мүнгэн байха- гүй.

Гэхэтэй хамта тус отделе- ниин эхэ хонидой зарим ота- рануудай байрануу́д досоогоо схэ шиигтэй, нойтон. Хони- шод эртэ намараар эхэ хонид болон хурьгадтаа дэбдихэ хо- хир бэлэдхэхэ аад, оройтошо- һон байгаа. Тиихэдэ эдэ ота- рануудта һолоомон асаргадаа- гүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, түлшэ — тоһодолгын материа- лнуудай болон запчастиин үнэ сэнгүүдэй дээшэлһэн ушарһаа элдэб техникэ мүнөө үедэ хүдэлгэдэнэгүй бшуу.

Үнгэрһэн зун — намарай сагта ажахын малай тэжээл бэлэдхэгшэдэй хүсөөр совхозой нэгэдэхи отделениин эхэ хонидой отарануу́д дээрэ оройдоол 5400 центнер үбһэн хурьагдажа буулгагдаһан юм. Тэрэ тоодо хонишод өөһэ- дынгөө арга шадалаар 1145 центнер үбһэ нөөсэлөөд, буу- сануудтаа зөөжэ асараа.

Хонишод мүнөө эхэ хони- доо сенажаар болон талха тарянай холимог зүйлнүүдэр эдеэлүүлнэ. Гэхэ зуура эхэ хонидой толгой бүридэ 100 грамм холимог тэжээл үгтэнэ. Энэ ажахын малай тэжээл бэлэдхэхэ звено үнгэрһэн жэлдэ 22 мянган центнер сенаж дараһан нааань, мүнөө тэрэнэйнь 14 мянган центнерынь эхэ хонидто эдеэлүүлэгдээд байна.

«Октябрьский» совхозой нэгэдэхи отделенидэ эхэ хонид хурьгалжа үргэлжэлнөөр.

Б. БАДМАЕВ,
«Бүрин хаан» газетын корреспондент.

СЭРЭГШЭДЭЙ ЭХЭНҮҮДТЭЙ УУЛЗАЛГА

Мартын 10-да Арадай Хуралай байшан соо Чечен Республика руу ошожо ерэһэн сэрэгшэдэй эхэнүүд журналистнуудтай уулзалга үнгэргэбэ. Энэ уулзалгада республикын сэрэгшэдэй эхэнүүдэй хорооной түрүүлэгшэ **Л. А. Бэгуславская,** Арадай Хуралай депутат, социальна политикын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо **Л. С. Шилов,** Арадай Хуралай депутат **Г. А. Дождикова** гэгшэд хабаадалсаа.

Уулзалгада ерэһэн Ивалгын аймагай Хубисхал һууринда ажаһуудаг Зоя Дугаровна Жигжитова Чечня руу ошожо ерэһэн тухайгаа тодорхойгоор хөөрэжэ үгэбэ.

— Бидэ, Буряад Республикаһаа арбан эжыншэр, Россий бүхы хото городуудһаа сугларһан сэрэгшэдэй эхэнүүдтэй хамта Новосибирск дээрэ бүридүүлэгдэһэн «Мир» гэһэн поездоо һуугаад, Ингушетиин Назрань хото хүрэжэ ошоо һэмди. Харгы замнай ута байгаа. Февралиин 10-да Улаан-Удэһөө гараад, мартын 6-да бусажа ерээбди. Назрань хотодо үнгэргэдэһэн эхэнэрнүүдэй съездэдэ хабаадалсахадаа, Ингушетиин Президент Аушевые түрүүшынхээ хаража, шагнажа һуухадаа, Чечняда аймшагтайл дайн боложо байгаа юм байна гэжэ мэдэрээбди. Съезд дээрэ чечен, ингуш,ород, яхад, бусадшье олон үндэһэ яһанай эхэнэрнүүд хамтаржа, «Чечняда дай болюулха» гэһэн нэгэ һанамжатай байнаа мэдүүлбэ.

Съездын һүүлээр Хойто Осетиин Моздок гэһэн багахан хото хүрэжэ, шалгалтын пунктда ерээд, Россин сэрэгшэдэй список соо хүбүүдэйнгээ хаана, ямар частьнуудта байнаные мэдэжэ абабабди. Би Валентин, Евгений гэжэ эхир хоёр хүбүүдээ Чечен-Аула, Ханкала гэһэн хоёр аулай хоорондо оршоһон спецназай частьда олооб. Февралиин 28-най үдэр һэн. Эгээл түрэһэн үдэртэнь уулзабабди. Тэдэ хоёрни хорёод-хорёод наһатайханууд болоо даа. Юу хэлэхэб, намаяа хараад, баярлаһан гээшэны! Тэндэ Захаминай Агван Тудуновтай уулзааб. Хүбүүнтнай элүүр эхэ байна гэжэ гэртэхиндэнь дуулгаһуу.

Чечня руу ошожо ерэһэн эхэнүүдэй нэгэн Дарья Чимитовна Псковская уулзалгада хабаадалсахадаа, ингэжэ хэлэбэ:

— Миниий хүбүүн Владикавказда сэрэгэй томо техникэ зааһабарилдаг батальондо байгаа. Нюур шарайгаараа һайн. Тэрээхэн абаашаһан юумыемни нухэд хүбүүдтээ амтархажа байгаад эдээ. Улаан-Удэһөө самолёдоор эльгээһэн посылкануудыемнай олон сэрэгшэд абаагүй байна. Теэд яахабши?.. Хүрөөгүй ха юм даа. Бааргаа, түргэн ло гэртээ бусанайбди гэлдэнэ. Бурхан хаража, элүүр энхэ бултадаа ерэхэ бэзэ. Һөөргөө ерэжэ ябахадаа, харгыдаа телеграммаар гэртээ ошожо ябаһан гурбан хүбүүдтэй уулзаабди. Хоёр яхадуу, нэгэ ород хүбүүн. Хайратай гээшэдынь, гэртээ ерэхэ мүнгэгүй, ехэл тухашаргаа юумэд ябаа.

Республикын сэрэгшэдэй эхэнүүдэй хорооной түрүүлэгшэ Лидия Афанасьевна Богуславская бодожо: «Юундэ митинг үнгэргэхэдэмнай, гансал Чечняда байһан сэрэгшэдэй эхэнүүд хабаадааб? Үсэгэлдэр Дудаевай хэлэһые радиогоор мэдээсэхэдээ, 50 жэл соо дайн үргэлжэлхэ гээ гэнэ. Чечняда дай болюулхын түлөө митинг, забастовко үнгэргэлжэлүүлжэл байхабди. Энэ хэмжээ ябуулгануудта хабаадалсахыень бүхы эхэнэрнүүдые, эхэнүүдые уряалнабди. Нээрээшье, һаяар дүүрэхээ байһан дайн бэшэ хаш. Үргэлжэ хойно-хойноһоо хүбүүдээ Чечня руу эльгээжэ байхамнай гээшэ гүбди?!»— гэһэн шанга асуудал табиба.

Владикавказда госпитальдо хэбтэһэн хүбүүгээ асарһан эхэ Т. Ц. Федорова өөрынгөө һанамжаар хубаалдаба.

— Сэхыень хэлэбэл, сэрэгшэд аргагүй муу байдалда байгаад дайлалдана. Би өөрынгөө хүбүүе часть бүхэнөөр дамжа-дамжаһаар арай шамай Владикавказай госпитальдо олооб. Уушхаараа хүйтэ абажа, ехээр халуурааб, Владикавказ ябуулагдаһан байгаа. Үдэр бүри бэшэг бэшээ һэм, нэгэшье харюу абаагүйб гэнэ. Теэд тэдэ бэшэгүүдынь алим бэ? Һонин гэхэдэ, конверт олдохогүй юм. Үбшэн хүбүүгээ хараад, хайрлаһан гээшэмни. Гэртээ асаржал һалааб. Иигэд хүсэд эмшэлүүлһэнэй һүүлээр Шэтэдэ алба гаража байһан частьдаа һөөргөө бусаха. Тэрэ дайнһаа бусаһан хүбүүдые һанаа сэдьхэлыень сахаха, тэргшэлхэ, эмшэлхэ хэрэгтэй,—гэбэ.

Социальна политикын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Л. С. Шилов хэлэхэдээ: «Сэрэгшэдэй эхэнүүдэй Чечня руу ошоһоной хэрэггүй. Манай республикын хүбүүд хэрэгтэй юумээр хүсэд хангагданхай. Моздогоо Грозно ошоһон 6 эхэ үгы болоо, алуулаа ёһотой. Эндэ һууһан эжыншэр минии хэлэһэн үгэнүүдые гэршэлхэ байха. «Бү ерэгты. Манай түлөө дэмы хосорхот»,—гэжэ хүбүүдтнай захина. Үнэн дээрээ тэндэ таанадые хаража, һахиижа ябаха харуулшад үгы, алхам бүхэнтнай аюултай гэжэ сэхыень хэлэһүү», —гээд оисолбо.

Уулзалгын түгэсхэлдэ Арадай Хуралай депутат Г. А. Дождикова өөрынгөө блокнот харуулба: «Энээхэн блокнот соомни олохон хүбүүд гэртэхи адресаа бэшэжэ үгөө. Хорнин аймагай Бадмаев, Захааминай Дамбинов Юрий, Хурамжаан һууринай Бадмаев Жаргал, һүүлдэнь үшөөшье нэгэ хэды сэрэгшэд ерэжэ, блокнот соомни тэмдэглэл хээ. Дайнай гал бурма соо ябаһан сэрэгшэ хүбүүдые хараад, Гусиноозерскһоо гараһан үнөөхи урдынхи гэнэн хонгор үхибүүднай бэшэ, харин бэеэ хүсэһэн, хүдэржэһэн, шэрүүхэн хурса шарайтайнууд болоо гэжэ һанаа һэм», —гэжэ Галина Александровна хэлэбэ.

Мартын 15-да Чечняда дайлалдажа байһан 324-дэхи полкын сэрэгшэдые самолёдоор бусаажа асарха ёһотой. Тэдэнэй орондо Гусиноозерскдо шэнэ полк бүридүүлэгдэжэ эхилээ.

Г. ЗАНАЕВА.

УНШАГТЫ ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. «Хүн ба байгаали» — тусхай хуудаһан.

3-дахи нюурта. «Манай үеын хүн» гэһэн конкурсдо ерэһэн очерк. Ц. Галанов: «Академик Улзытэ Базарон»; Багшын булан. Б. Гомбоев: «Буряад хэлээр нааданууд»; Ц-Е. Цыренов: «Гэдэргээ эрьенэгүйбди гэжэ гү?»

4-дэхи нюурта. Соёлой һонин; «Вареник тухай хэдэн үгэ» туһатай зүбшэлнүүд; Спортын һонин: Дэлхэйн һониной дээжэһээ.

Наталья Ксенофонтовна Орлова, Любовь Владимировна Нечкина, Людмила Александровна Гусева гэгшэд Кабанскын аймагай «Тэороговскай» совхозой урдаа хараха түрүү һаалшад юм. Тэдэнэр үнеэн бүриһөө бусадһаа ехэ һүү һаажа, олон жэлэй туршада аймаг соогоо түрүү зэргэдэ ябадаг. Эдэ һаалишад залуу наһаннаа һаалишанай мэргэжэл шэлэжэ хүдэлһэн, мүнөө дүй дүршэлтэй болоһон мэргэжэлтэд гээшэ. Дундаа эдэй эетэйгээр олон жэлдэ хүдэлжэ, бэе бэдээ туһалалсажа ябадаг заншалтай.

Зураг дээрэ: «Тевороговский» совхозой түрүү һаалишан, ажалай ветеран Н. К. Орлова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

АППАРАТ ҮСӨӨРҮҮЛЭГДЭНЭ

Буряад Республикын Президент Л. В. Потаповай Зарлигаар Буряад Республикын Президентын болон Правительствын аппарадай байгууламжада зарим тэды хубилалтануд болобо.

Тодорхойлбол, хоёр комитедэй (гүрэнэй албанай ба кадрнуудай политикын талаар комитет болон нютагуудтай ябуулгадаха хүдэлмэриин ба национальностьнуудай хорооды харилсаанай политикын талаар комитет) орондо гүрэнэй албанай, кадрнуудай политикын, нютагай захиргаануудтай ябуулгадаха хүдэлмэриин талаар нэгэдхэмэл комитет байгуулагдаба. Энээнһээ урагша нютагуудтай ябуулгадаха хүдэлмэриин талаар комитедые толгойлдог байнан С. Н. Бутаев шэнэ комитедэй түрүүлэгшээр томилогдоо. Гүрэнэй албанай болон кадрнуудай политикын талаар комитедэй түрүүлэгшэ байнан Д. А. Ивайловский тэрэнэй орлогшо болобо.

Протоколой албан болюулагаа. Дэлхэйн практикада хэрэглэгдэдэг гуримаар тусхай хэмжээ ябуулганууды хангалга түс албанай уялганууд соо ородог байгаа.

Һүүлээрнь Л. В. Потаповай Зарлигаар Буряад Республикын Президентын болон Правительствын аппарадай байгууламжа ба штат баталгадаба. Тэрэнһээ уламжалан, аппарадай бүридэл үсөөн болгогдоо, эндэб тушаал эзэлэгшэдэй саналнь хубилагдаа.

Россин Федерациин Президентын указтабари болон Россин Правительствын толгойлогшын бэшэг дотор заагдаһангай зохилдуулан гүйсэдхэхэ засагай нютагай зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдтэ мүнгэнэй гаргашын хэмжээе бага болгохо эрилтэнүүдтэ нимэ хэмжээнүүд гүйсэд харюусана.

Хуули гаргаха Конституционно эрхээрнь тодорхойлогдоһон хүдэлмэри Буряад Республикын Правительство үргэлжэлүүлнээр. Энэ хадаа республикыг гүрэнэй засагай гүйсэдхэхэ һалаагай бүридэлдэ сэхэ хабаатай. Иигэжэ «Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай байгууламжа тухай» Хуулинин проект бэлдэхэ талаар хүдэлмэриин бүлэг байгуулагдаа.

Сошордомо дохёо

АЮУЛТАЙ ХАРГЫ ХАМАГТА ХААГЫТ!

Улаан-Удэ хотын 42-дохи кварталда Шумяцкиин нэрэмжэтэ үйлсын 24-дахи гэртэ ажаһуугшадай зүгһоо һанаемнай зобоожо байнан асуудал тухай бэшэхэ гэжэ шиидэбди.

Ушар юуб гэбэл, 1992 ондо манай гэртэ няалдуулан гэмээр коттедж түхэлэй гэрнүүд бариглаһан юм. Гэрэй болон коттеджнүүдэй хоорондохи эгээл дутын зай 20 гаран метртэ хүрэнэ.

Урмаа хухарһамнай аргагүй ааб даа. Хүүгэдэй наададаг талмайе һалгааһан, һөөг модо хуу хюдаһан, һандалинуудые абажа хаяһан байна. Архитектурыншье, барилгыншье талаһаа ямар ехэ хазагайруулга гээшэб!

Сонхо дорохономнай сорбойтдоһон коттеджнүүдтэ гарай шамай дадажа ядажа байтарнай, хэрэлсээһээмнай 3 метрэй зайда... автомобильнуудай харгы нээгдэшэбэл даа. Иигээд лэ хүүгэдэй наадаха талмай үгы хэгдэхэһээ гадна юрын ябагашуулай гэшхэхэ газар үгы болоо. Газон соогуураа, гэрэйнгээ ханын захаханаар гэшхэлэгүй һаа, багашуулһаа гадна ехэшүүлшэ машинада дайруулжа магад.

Теэд юу хаража байгаа юмта, зохихо зургаануудта саг соороо юундэ хандаагүйбта гэжэ зариман һөөргэдхэдөө болохо. Үнэн дээрээ, ГАИ-гай хүдэлмэрилэгшэдтэ бэшэгтэйгээр хандаһан, «Правда Бурятии» газетэдэ статья толилуулһан байхабди. Теэд ямаршье үрэ гараагүй.

Нёдондоһоо хойшо хэдэн хүүгэд машинын мөөр доо орон алдаа. Наадаха газаргүй хадаа басагад асфальт харгы дээрэ «классуудые» зуража наададаг, тиигээд машинын ерэхэ бүхэндэ хажуу тээшээ гүйлдэхэ баатай болодог. Хараад хайрлахаар даа. Харин жэжэшүүлые гарһаа минута соошье табихын аргагүй. Табижархёо һааш, оһол боложо магад, үшөө жолоонон нюдаргаа харуулан занаха. Харгыһаа хажуулшажа үрдеэгүй һааш, аманда орошогүй муухайгаар хараадаг лэ даа.

Анхандаа хэды аятай һэм. Хүүгэдэйнгээ талмайхан дээрээ наадахадань, үе-үе болоод сонкоороо хараад, адаглаад байхаш. Газаамнай дулаан боложо, багашуулнай гэртээ һуужа үгэхээе болёо, теэд газаашаа табихань баһал айдаһатай, аюултай.

Тад буруу проект зохёон табихаһаа гадна хамар доромнай харгы татажархёод, алхаха газаргүй болгоод байнан албан тушаалтэд эндэмнай ерэжэ, бодото байдалыемнай хаража, автомобильна энэ зам хааха ёһотой гэһэн эрилтэ табиха байнабди. Юуб гэбэл, коттеджнүүдэй ара талаар, тойруулан нимэ харгы гаргамаар зай бии, мүнөөшье тэрээгүүр машинануудай ябахань харагдадаг.

Газетэдэ энэ бэшэгэймнай толилогдоһоной удаа бодого хэмжээн абтаха бэээ гэжэ найдан үлэгшэд гээд гараа табиһуубди.

Н. ШАПОШНИКОВ,
А. ВАСИЛЬЕВ,
О. БУДАЕВ,
Н. ДАШЕЕВ,
М. МАНАЕНКОВА,
Л. АНТОНОВА,
хамта дээрээ 150 хүнэй гар табилгатай.

РЕДАКЦИЬАА: Энэ бэшэгэй мүрөөр редакцида ямар зохихо зургаануудһаа харюу хүлеэнэбди гэбэл: Улаан-Удэ хотын ахамад архитектор П. Г. Зильберманһаа.

Республикын гүрэнэй автоинспекциин начальник И. Ф. Антоновһоо.

Хүүгэдэй ами наһан юунһээшье сэнтэй! Энэ хадаа бүгэдэндэ мэдээжэ.

ТООСООТО СУГЛААНУУД

Тарбагатайн аймагай колхоз, совхозуудта, таряашадай ажахынуудай нэгэдэлнүүдтэ эдэ үдэрнүүдтэ тоосоото ба тоосоото-һунгалтын суглаануу́д боложо байна. Үнгэрһэн жэл худөөгэйхидтэ балай тиимэ гэхээр хүнгэлэлтэ асарбагүй. Промышленна предприятинуудай үйлэдбэрилжэ гаргаһан продукциин үнэ сэнгүүд саашадаа үнөо ургаһан зандаа. Худоо ажахын продукциин үнэ сэнгүүд энэ талаар ехэл гээгдэлтэй байнаар. Нимэ ушар дээрэ-нээ худөөгэйхидэй жэлэй турша соо олоһон олзо орнионь машина, техникэ, электрын эльэ хүсэ, барилгын материалнуудые, мүн бусад тон шухала хэрэгсэлнүүдые худалдажа абалгада яашье хүрэнэгүй. Ажахынууд энэ талаар гүрэн түрэһоо урьһаламжа абаха баатай болоно бшуу. Эдэнэр бултадаа мүнөө үри шэридэ орошоһой. Хүгжэлтэ тухай бодомжолно бэшэ, харин һалажа һандархагүйн тула хайшан гэжэ ажамидарха тухайгаа бодомжолно гээшэ. Сэнгүүдэй һэлгүүтэй байнан сэгта ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй дүй дүршэлынь хэрэг дээрээ элитээр харагдана ха юм.

Манай корр.

Сошордомо дохёо

ҮЕЭЛЭЛТЭЙ ЗАГАЛМАЕ ХАЛГААНАН

Тоолгоо, ажалай ветеран Ирина Ивановна Ивановаяа 70 наһатайдаа, Ивановка нютагай Ивановуудтаа, Ивановка сэлэнгэ, Ивановка ангаяа, Ивановка ямаа, Ивановка ямаа, Ивановка яма

БҮХЭРОССИН БҮЛГЭМЭЙ ТҮБЭЙ СОВЕДЭЙ РОССИН ЭРХЭТЭДТЭ ХАНДАҺАН ХАНДАЛГА

Хүндэтэ манай нютагаархид! Россин Федерацийн үргэн ехэ газар дэбисхэр дээрэ байгаалиһа хамгаалха нийтын түүхэтэ хүдэлөөнэй эхилһэр 70 жэлэй ойн найдэрые тэмдэглэжэ байнабди. Хүндэ хүшэр сагта мүндэлһэн Россин үүрэгэй байгаалиһе хамгаалха, тэрэнэй баялигуудые арьбадхаха гэһэн олонитын энэ хүдэлөөн Россин бүлгэмэй, тэрэнэй арадуудай гол анхаралда байгаа, байнашье.

Хэнэйшье мэдэһээр, Росси дотор оршон тойрондохи байгаалийн баялигуудые хайра гамгүйгөөр хэрэглэхэ ябадал жараад онһоо эхилээ юм. Тиин бүлгэмэй эдэбхитэдэй байгаалиһа хамгаалха хүдэлмэри һайжаруулхын, һэргээхын түлөө горитой ехэ хэмжээ ябуулгануудые хэжэ, хараалжа эхилһэниинь һайшаалтан. Байгаали хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй эдэбхитэдэй нигэжэ үүсхэл оролдолго гаргаһанай ашаар орон дотороо оршон тойрондохи байгаали хамгаалагдажа, сэбэр агаар, уһанай, элдүүрилдэг газарай, ойроо хүртэшэгүй баялиг аршалагдажа эхилээ гэшэ. Тиибэшье мүнөөдэрэй байдалаар Россин олон тоото газарнуудта тойроод байһан байгаалимнай тиимэ һүрхэй һайн бэшэ гэжэ хүн бүхэндэ ойлгосотой болонхой. Эндэ, нэн түрүүлэн, үүрэнэй талаһаа байгаали хамгаалха, асуудалда анхарал багаар хандуулагдадаг болоо. Промышленна предприятинуудай үйлэдбэриһөө гарадаг муу муухай үлэгдэлнүүдэй хорогдоошье һаа, һанаһанда хүрэнэгүй. Мүнөө Россин хүн зоной хахадынь шахуу хүсэд сэбэрлэгдээгүй уһа ууна. Тиихэдэ хото городуудай, промышленна томо предприятинуудай, хүн зоной амилдаг агаар ямар болоо гэжэ һанахаар бэ? Һүүлэй мэдээнүүдэй ёһоор, ороной ажалшад жэл бүри муухай агаараар амилжа, эльгэ, уушхаяа муудуулна, поликлиникэ, больницаар һүндэлэлдэнэ. Россин арад зоной 20 шахуу процентынь муухай агаараар, хороото бусад бодосуудаар амилна.

Һүүлэй үедэ хүн зоной бэеэ аргалха болоходо хүндэ хүшэр байдал тохёолдонхой. Эндэһээ уламжалан, хүн зоной маха бада, бэе үбшэ хабшанда дайрагдана.

Эдэ үгэнүүдээр таанадые айлгаха, һүрдөөхэ гэнэгүйбди. Зүгөөр бидэнэрэй байгаалидаа хайша хэрэгээр, гамгүйгөөр хандахада хэды ехэ гай гашуудал болодог гээшэб? Эдэ бүгэдые байгаалийн һандарал, зоболондо ороһон хүн зон һайн ойлгодог, мэдэнэшье ёһотой. Нимэ һандарал, зоболон хэндэшье хэрэггүй.

Оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха Бүхэроссин бүлгэм Россин Федерацийн Президентдэ, Парламентда, Правительствада, Верховно сүүдтэ байгаалиһа эзэн бэшээр хандадаг, үзэглэдэг элдэб янзын муу зүйлнүүд тухай һанамжалһан, дурадхалнуудые оруулһан хандалга бэшэг һүүлэй жэлнүүдтэ оруулһан байна юм. Тиигээшье һазмнай, бидэнэрэй хандалга дотор табигдаһан асуудалнууд һанаһанда хүрэмөөр шидхэгдэнэгүй.

Мүнөөдэр бидэнэр энэ тухайгаа Президентдэ, Парламентда үшөө дахин һануулха хүсэлэнтэйгөөр энэ Хандалга бэшэг эльгээнэбди.

Бидэнэр Россин бүхы хүн зондо хандахадаа, байгаалидаа бултадаа нэгэ хүндэл адляар хандажа, гамнажа, бии байгаа баялигыень аша тушатайгаар хэрэглэжэ, гоё һайхан үзэгдэлыень тэрэ шэгтэнь сахижа, үхүбүүдтээ үлөөел!

Хэнэйшье мэдэһээр, мүнөөдэр байгаали хамгаалгын гаргашада хэрэглэгдэхэ мүнгэн гүрэндэ үгы. Мүнөөдэр ороной байгаалийн нөөсэ хадаа гансал мүнгэн болгожо абахын түлөө хайра гамгүйгөөр хэрэглэгдэнэ, хюдагдана, Гурбадахяар гэхэдэ, Россин диилэнхи олон хүн зон байгаалийнгаа баялигые мүнөөдэр лэ ашаглаа һаа, хүроо гэһэшүүгээр хандана. Тиимэ-Гээд бидэнэр Россин үргэн ехэ газаар дээрэ үргадаг ой модон, сэбэр һайхан уһандаа, агаартаа эзэн мэтээр хандаха нангин уялгаа мартаха болгүйбди. Бидэнэр, Россин алишье область, хизааргүүдта ажаһуугшад, байгаалийн баялигта дуран соогоо хамсыгаа шуужа оробол гамнаха, хайрлахые мэдэдэгүйшүүлтэй тэмсэхэ аргатайбди. Тиин хэдэн миллион арад зоной, олонитын хабаадалсаһанай ашаар лэ байгаалида эзэн бусаар хандагшад хэһээгдахэ ёһотой.

Оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха Бүхэроссин бүлгэм мүнөө тиимэшье һайн сагта ажаллаһагүй. Ороной олон тоото эрхэтэд байгаали хамгаалха хэрэгтэ һаналаашье табиха аргагүй болонхой. Тиихэдэ ороной нийтын эмхинүүд налог, ямла, бүхы гаргашануудай, тарифуудай сэн гэхэ мэтын олон тоото татабринуудта дарагдажа, үри шэриһээшье гараха аргагүй болоһон байна.

Гэбэшье Россин арад зон, манай бүлгэм, байгаали эдэ бүхы дарлалтаһаа гараха гэжэ батаар найдана, этигэнэбди.

Россин эрхэтэд, тэрэнэй Президент, Парламент, Правительство, сүүдэй засагаархид, бидэнэрэй бултадаа оршон тойронхи байгаалиһа хамгаалаагүй һаамнай, гэрэлтэ һайхан саг өөрөө хүрэжэ ерэхэгүйл. Тиимэһээ бултадаа байгаалиһа хамгаалаял гэжэ үрэалнабди.

Москва хото.

Байгаали хамгаалха Бүхэроссин

Бүлгэмэй 70 жэлэй ой

ГАЗАР, УҺАН, АГААРНАЙ

Үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь һарада Москва хотодо оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй Түбэй советэй пленум болоо һэн. Советэй президиумэй түрүүлэгшэ И. Ф. Баришпола байгаали хамгаалха Россин Федерацийн бүлгэмэй байгуулагдаһаар 70 жэлэй эйдэ зорюулагдаһан элидхэл хэжэ, пленумэй хүүлэмэ эндэ хабаадаһан хүнүүдэй анхарал татаа бэлэй. Ойн баярай пленумэй хүдэлмэридэ хабаадаһан Россин Федерацийн Правительствын, парламентын, министерствэнүүд, захиргаануудай болон үнэн алдарта шажанай түлөөлэгшэд амарһайгыч үгэнүүдые хэлэжэ, оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха хүнгэн бэшэ ажаддань амжалта, саашадаа Россин Федерацийн бүлгэмэй гэшүүлэй хэдэг, эмхидхэдэг хүдэлмэриеэ улам һайжаруулжа, сэбэр агаар, элдүүрилдэг газараа нурааангүй, ой модоёо гал түймэртэ оруулангүй тэмсэжэ байхын түлөө оролдодог хүдэлмэриеэ улам оршөө хүсэтэй болгохыень хүсэнэн юм.

Пленумдэ хабаадагшад Россин эрхэтэдтэ хандаһан Хандалга бэшэг абаһан. Байгаали хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй Уставта нэмэлтэ, хубилалтануудые оруулһан байна.

Мүнөө Буряад Республикада, аймагуудта, эхин эмхинүүдтэ оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй ойн баярай пленумэй документнүүд зүбшэн хэлэгдэжэ, шудалагдажа эхилээ. Байгша оной мартын 17-до республикын хүдөө ажахын министерствын конференцэд соо байгаали хамгаалха республикын бүлгэмэй советэй эзэлжээтэ пленум боложо үнгэрөө. Пленумдэ хабаадагшад оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй 70 жэлэй ойдо зорюулагдаһан асуудал зүбшэн хэлсэхэдээ, Байгал далайгаа аршаалан хамгаалха асуудалые улам эршэ хүсэтэй болгохо, садашанхи зорилгонуудаа тодорхойлһон байна.

Пленумдэ хабаадагшадые дүтөөр танилсуулха зорилгоор Бүхэроссин пленумэй Советэй Россин эрхэтэдтэ хандаһан Хандалга бэшэг толилогдобо. Тус Хандалга соо Россин Федерацийн алишье нютагуудта оршон тойрондохи байгаалиннгаа баялигуудай аша үрэгүйгөөр хэрэглэгдэдэг тухай, мүн номин түнгалаг Байгал далайгаа арюун сэбэр байлгахын түлөө хүн бүхэнэй яагаад оролдоо, ямаршаа һаа, һайн байхаб гэһэн ба бусад олон тоото асуудалнууд табигдаһан.

Н. КАРБАНОВ.

Байгаали хамгаалха республикэнэй бүлгэмэй советэй түрүүлэгшэй орлогшо.

Оршон тойрондохи байгаалиһа хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй байгуулагдаһаар 70 жэлэй ойтой дашарамдуулан, тус бүлгэмэй Түбэй совет Буряад Республикын олонитын түлөөлэгшэдые тусхай тэмдэгүүдээр шагнаха гэһэн шиидхээри абаһан байна юм.

Байгаали хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй Ехэ, Бага медальнуудаар республикын бүлгэмэй президиумэй түрүүлэгшэ, республикын хүдөө ажахые болон эдеэ хоолой министр А. М. Шевченко, тус бүлгэмэй мэргэжэлтэ В. С. Неустроев, байгаали хамгаалха Загарайн аймагай бүлгэмэй түрүүлэгшэ, захиргаанай гульваагаи орлогшо В. Ж. Жамбалов, Хяагтын аймагаи хүдөө ажахын управленийн начальник В. М. Стручков, байгаали хамгаалха республикын президиумэй түрүүлэгшэй орлогшо И. Е. Карбаинов гэгшэд шагналнуудта хүртөө.

Мүн тус шиидхэбэриин сноор, «Россин байгаали хамгаалһанай түлөө» гэһэн хүндэтэ тэмдэгүүд, түбэй советэй Хүндэлэлэй грамотануud республикын байгаали хамгаалагшадай бүлэг эдэбхитэдтэ барюулагдаа. Тэдэнэй дунда Захаминай, Хойто-Байгалай аймагуудай захиргаанай гульваанар В. Б. Сектоев, В. В. Старков Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын аймагуудай гульваанарай орлогшонор А. С. Щепина, Н. И. Григорьев, Улаан-Удын онн ажахын хүдэлмэрэшэн В. А. Павлов болон бусадые нэрлэлтэй.

Манай корр.

ЭДЭБХИТЭД УРМАШУУЛАГДАА

хамгаалха Загарайн аймагай бүлгэмэй түрүүлэгшэ, захиргаанай гульваагаи орлогшо В. Ж. Жамбалов, Хяагтын аймагаи хүдөө ажахын управленийн начальник В. М. Стручков, байгаали хамгаалха республикын президиумэй түрүүлэгшэй орлогшо И. Е. Карбаинов гэгшэд шагналнуудта хүртөө.

Мүн тус шиидхэбэриин сноор, «Россин байгаали хамгаалһанай түлөө» гэһэн хүндэтэ тэмдэгүүд, түбэй советэй Хүндэлэлэй грамотануud республикын байгаали хамгаалагшадай бүлэг эдэбхитэдтэ барюулагдаа. Тэдэнэй дунда Захаминай, Хойто-Байгалай аймагуудай захиргаанай гульваанар В. Б. Сектоев, В. В. Старков Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын аймагуудай гульваанарай орлогшонор А. С. Щепина, Н. И. Григорьев, Улаан-Удын онн ажахын хүдэлмэрэшэн В. А. Павлов болон бусадые нэрлэлтэй.

Манай корр.

БАРГАЖАНАЙ АРШААНУУД УРИНА

Бултанаймнай омогорхол болоһон Баргажан голой аршаан булагууд Байгал далайнгаа тушгалаг уһа бузарлагдаһаа аршалан хамгаална. Юуб гэхэдэ, аршаанууд Байгал далайда шудхэдаг. Баргажан голой эрьеэ зүбшэһэн газарнуудта баирланхан, Баргажан голдэ шудхадаг Улгана, Алла, Гаарга, Улан, Тасархай, Онёо горхонууд нэгэ һудалтай байна бшуу.

Байгал шадар түбхинэнэн аршаануудта амархаяа аяншад олоор ерэжэ, оршон тойронхи байгаалиин һайхание хаража, сэдьхэлээ баясуулна, бэеэ аргална.

Мүнөө уншагшадай анхаралда Баргажан голой гурбан аршаан тухай мэдээсэл дурадханабди.

* * *

АЛЛЫН АРШААН Алла тосхонһоо 7 модоной зайда, хадын доодо ташаланда, огторгой тулама Бууралтаар ба Сахилтаар шулуун байсануудай хормойдэ оршодог. Аллын аршаанда 75 ондоо үбшэ аргалдаг булагууд бурьялна. Аршаанай уһанай халуунинь 55—70 градус болодог Алла голой баруун хадын хормой дороһоо хүмэг томо шулуунай нүхэн соohоо бүлүүр станцяар уһа намнаһандал халуун аршаан соробхилжо байдаг. Нютагай хүн зон энэ аршаанһаа хүртэжэ, бэээ аргална. Бууралтаар баабай, Сахилтаар хатанда мүргэжэ, аршаанда һуужа, түрөөгүй эхэнэрнүүд үхибүүдтэй болоно.

Аллын аршаан сэбэр тунгалаг, эльһэн өёортой, 2 хүхүүртэй нэгэ доро тус-тустань 1—5 хүн орохо аргатай, Халуун аршаанние хүйтэн болгохо тусгаар сорогнууд бии.

Эндэ хүн хүл гараа аргална, хотын, нюдэнэй, хүнние эдеэндэ оруулдаг аршаан булагууд бии.

Алла горхонине үгсэн 2000—3000 метрэй зайда ошоходо, хадын ороһоо мүнгэн сагаан уһан аяар дээрэһээ дэбхэрэн унажа, тунгалаг һайхан уһатай сэлэнүүдые тэжээнэ. Тэрэ гүнзэгы сөөрэмүүд соо зэбэн, хадарануудай дээшээ доошоо шуумайхань элихэнэр харагдадаг. Тиимэнэ Аллын аманһаа нэрюухэн нэбшээн үлеэгээд, һоно батаганашьегүй, —надхама удхэн мойһоор хушагдаһандаа зохид үнэр анхилдаг.

Аллын аршаанда Дэрээнэй совхозой амаралтын байшан март һараһаа ноябрь һара болотор ажаллана. Амархаяа ерэгшэд Улаан-Удэнөө Алла хүрэтэр автобусоор, мүн Хурамхаанда самолёдоор буужа, Алла тосхон автобусоор хүрэхэдэ болоно. Путевко үнэгүй, аршаан дээрэ худалдагдадаг.

ХҮШЭГӨӨРЭЙ аршаан Баргажанай хадануудай боорин хормой доро оршоно. Эндэхи газарай гүнзэгыһөө, шабар соohоо халуун аршаан сорьёлон гараха байдаг. Эндэхи аршаанай уһаар, шабарай шэдитэ домоор хэдэн мингаад хүнүүд хүл гараа, нюргаяа, бээ мүсээ аргалдаг, мүн хото дотороо үбдэһэн зоншье аршаан уужа, эдеэ хоолдо ороно. Эрхүү хотын эрдэмтэдэй тодоруулһанай ёһоор, шабарта талмайнь 300—320 дүрбэлжэн метртэ, харин мүнөө дээрээ аргада хэрэглэгдэдэг шабарынь гектарһаа үлүү болоно.

Волгоград хотоһоо дайнай инвалид Г. В. Целовальников таһалгаряагүй 3 дахин ерэжэ, хүлэйнгөө һудалнуудые операцида оруулангүй аргалуулаа юм. Москва хотын эрхэтэн Шилова хүл үбшэн, таяг тулгуурнуудые тулажа ерэд, эндэнээ бусахадаа, эдэ бүгэдээ хаяад ябаһанинень һайн мэдэхэ байнаб. Зунай үедэ Хүшэгөөрэй аршаанда 1000 хүн амардаг һэн. Сагай һайнда Яруунын малшад, Агын хонишод Байгалай загаһашад, Мухар-Шэбэрэй механизаторнууд автобусуудаар ерэдэг һэн. Мүнөө эндэ нэгэн доро 300 хүнэй амарха байра байдал бэлдэгдэнхэй. Зунай үедэ столово хүдэлнэ. Хүшэгөөрэй аршаан хүрэтэр мүнөө автобус сэхэ ябана.

ГААРГЫН АРШААН Икадай хаданудай хабшуу уйтан жалга соо, Гаарга голой эрьедэ оршодог, Урдань Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай амаралтын булан байһанаа мүнөө Хурамхаанай аймагай хүдөө ажахын профсоюзай комитедэй мэдэлдэ оронхой. Гааргын аршаанда Хурамхаан, Арзгуун, Аргата нютагуудай зон олоор амарна. Аршаанда амархя гэр байранууд олон, һайн түхеэрэлгэтэй. Столово хүдэлдэг Эндэ нэгэн доро 100 гаран хүн амарха аргатай. Аршаанай уһанайнь халуун 75 градуста хүрэдэг.

Гааргын аршаан радоноор баян, Зүрхэ, тархияа үбдэдэг хүн халуун аршаанда яашье таарахагүй байна.

В. БАТОРОВ.

Байгаали хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй республиканска советэй президиумэй эзлжээтэ заседани үнгэрэгдэжэ олон тоото асуудалнуудзүбшэн хэлсэгдэбэ. Президиумэй зүблөө байгаали хамгаалха республикын советэй түрүүлэгшэ, хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой министр А. М. Шевченко хүтэлбэрилөө.

Бага гол, горхонуудые хамгаалха талаар республика дотор эмхидхэгдэһэн шалгалтын дүнгүүдые президиумэй гэшүүд хаража, түрүү һуури эзэлһэн аймагуудые тодоруулба.

— Үнгэрһэн жэлэй туршада республика дотор эмхидхэгдэһэн шалгалтын дүнгүүдые соголжо үзэхэдэ, бага гол, горхонуудые хамгаалха хэмжээ ябуулгада хабаадаһан 8 аймаг өөһэдынгөө тоосоо эльгээһэн байна,—гэжэ Буряад Республикын байгаали хамгаалха советэй мэргэжэлтэ В. С. Неустроев элидхэбэ.— Эдэнэрэй дундаһаа Бэшүүрэй аймагай фермер Н. М. Кауровай ударидалга доро Хэрээтэ горхоной эрье һаба хөёр километрэй зайда сэбэрлэгдэжэ, хорин мянган тухэригэй хүдэлмэри хэгдэнэн байха юм. Аймагуудай дунда долгэрһэн мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлһэн Бэшүүрэй аймагта Хүндэлэлэй грамота, мүнгэн шан барюулая,—гэзд Вениамин Семенович дурадхана.

Мүн удаадахи хоёр һууринуудые Хойто-Байгалай аймагай Дэдэ-Ангарай дунда һургуулийн коллектив, Загарайн аймагай «Гигант», Карл Марксыг нэрэмжэтэ колхозууд эзэлжэ, Хүндэлэлэй грамота, мүнгэн шанда хүртэхэ болобо. Жэшэнь, Дэдэ-Ангарай дунда һургуулийн директор А. А. Узунов, биологийн багша Л. В. Асташова гэгшэдэй хүтэлбэри доро һурагшад Ирката горхоной эрье бүхэлһэн, мүн эхиндэнь 8 километрэй зайда горитой хүдэлмэри хэһэн, Иркана аршаанай булагые заажа харуулһан 5 тэмдэг табижа, зүргэ харгыень сэбэрлэһэн байха юм. Загагайн аймагай «Гигант», Карл Марксыг нэрэмжэтэ колхозуудай түрүүлэгшэнэр А. Т. Стопичев, Б. Н. Чимитов гэгшэд ажахынуудайнгаа саблшалан, бэлэшээри ундалуулхын тула Тарбагатай, Бэрээн, Ээрэ, Кундулюк горхонуудай һалаа һабануудые, эрьеүүдые зайлабарилһан шулуу, шохойһоо, уһаһан модонһоо сэбэрлэжэ үтэһэн байгаа

— Республикын һургуулинуудай дунда жэгүүртэнөө хамгаалха талаар соносхогдоһон конкурсын дүн хараа, нюргаяа, бэе мүсэеэ аргалдаг, мүн хото дотороо үбдэһэн зоншье аршаан уужа, эдеэ хоолдо ороно. Эрхүү хотын эрдэмтэдэй тодоруулһанай ёһоор, шабарта талмайнь 300—320 дүрбэлжэн метртэ, харин мүнөө дээрээ аргада хэрэглэгдэдэг шабарынь гектарһаа үлүү болоно.

Волгоград хотоһоо дайнай инвалид Г. В. Целовальников таһалгаряагүй 3 дахин ерэжэ, хүлэйнгөө һудалнуудые операцида оруулангүй аргалуулаа юм. Москва хотын эрхэтэн Шилова хүл үбшэн, таяг тулгуурнуудые тулажа ерэд, эндэнээ бусахадаа, эдэ бүгэдээ хаяад ябаһанинень һайн мэдэхэ байнаб. Зунай үедэ Хүшэгөөрэй аршаанда 1000 хүн амардаг һэн. Сагай һайнда Яруунын малшад, Агын хонишод Байгалай загаһашад, Мухар-Шэбэрэй механизаторнууд автобусуудаар ерэдэг һэн. Мүнөө эндэ нэгэн доро 300 хүнэй амарха байра байдал бэлдэгдэнхэй. Зунай үедэ столово хүдэлнэ. Хүшэгөөрэй аршаан хүрэтэр мүнөө автобус сэхэ ябана.

ГААРГЫН АРШААН Икадай хаданудай хабшуу уйтан жалга соо, Гаарга голой эрьедэ оршодог, Урдань Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай амаралтын булан байһанаа мүнөө Хурамхаанай аймагай хүдөө ажахын профсоюзай комитедэй мэдэлдэ оронхой. Гааргын аршаанда Хурамхаан, Арзгуун, Аргата нютагуудай зон олоор амарна. Аршаанда амархя гэр байранууд олон, һайн түхеэрэлгэтэй. Столово хүдэлдэг Эндэ нэгэн доро 100 гаран хүн амарха аргатай. Аршаанай уһанайнь халуун 75 градуста хүрэдэг.

Гааргын аршаан радоноор баян, Зүрхэ, тархияа үбдэдэг хүн халуун аршаанда яашье таарахагүй байна.

В. БАТОРОВ.

ЭДЭБХИТЭЙГЭЭР ХАБААДАЛСЫТ!

Хойто-Байгалай, Прибайкалийн аймагуудай һургуулинуудые нэрлэлтэй,—гээд байгаали хамгаалха республикын бүлгэмэй советэй түрүүлэгшын орлогшо И. Е. Карбаинов мэдээсэбэ.

Конкурсдо хабаадаһан Хяагтын аймагай Хяагтын-Адагай дунда һургуулийн багша Д. Б. Степановагай хүтэлбэри доро шубуудай 100 гэрхэнүүд, тэжээлэй 216 хайрсаг һурагшадай гараар дархалагдаһан байба. Тиихэдэ Үбэр-Хэрээтын, Харанхын, Хираанай-Адагай, Ехэ-Нугын дунда һургуулинуудта «Ойн жэгүүртэн», «Уһанай шубууд», «Холоһоо ерэдэг айлшад», «Манай эндэ үбэлжэдэг шубууд» гэһэн һурагшадай булангууд эмхидхэгдэһэн байна Дурсагдагша һургуулинуудай биологийн, географийн багшанар һурагшадайнгаа һургуулийн мастерскойнуудта, гэртээшье жэгүүртэндэ гэрхэнүүдые, эдеэ хоол табижа үгэхэ хайрсагуудые дархалхадань туһаламжа үзүүлдэг, хинан шалгажа байдаг юм. Энээнһээ гадна һурагшадтайгаа шубуудай үдэр хабарай эхин харануудта үнгэргэхэдөө, али шубуухайнуудай манай эндэ нэн түрүүлэн ниидэжэ ерэдэг, хаана байрладаг тухай һонирхолтой хөөрэлдөө хэжэ, дүтөөр танилсуулдаг, ойлгуулдаг болонхой.

Түнхэнэй аймагай Зүүн. Мүрэнэй дунда һургуулида (директорынь В. Г. Дарбанов) байгаали хамгаалха эхин эмхийн түрүүлэгшэ М. Д. Тарнавская, тус һургуулийн үнинэй багша З. М. Шведова гэгшэдэй үүсхэл оролдолгын ашаар үнгэрһэн жэлэй туршада һурагшадай хүсөөр шубуухайнуудта эдеэ хоол табижа үгэхэ хайрсагууд, шубуудай байрлаха 46 гэрхэнүүд дархалагдажа, айлай газаагуур, дүтэ шадарай модонуудта үлгэгдэгдэг болоһо-ражa үзэхэдэ, олон һургуулинуудта һайшаалтай хэмжээ ябуулганууд хэгдэһэн, эмхидхэгдэһэн байна. Үнгэрһэн жэлэй хабар, намарай харануудта республикын 7 һургуулийн һурагшад шубуудай хоол бариха 1956 хайрсагуудые, шубуудай 1066 гэр байранууд дархалагдажа, модондо үлгэгдэһэн байгаа. Тэдэнэй дундаһаа Хяагтын, Түнхэнэй, Хорин, Бэшүүрэй, Хойто-Байгалай, Прибайкалийн аймагуудай һургуулинуудые нэрлэлтэй,—гээд байгаали хамгаалха республикын бүлгэмэй советэй түрүүлэгшын орлогшо И. Е. Карбаинов мэдээсэбэ.— Эдэнэрэй дундаһаа Бэшүүрэй аймагай фермер Н. М. Кауровай ударидалга доро Хэрээтэ горхоной эрье һаба хөёр километрэй зайда сэбэрлэгдэжэ, хорин мянган тухэригэй хүдэлмэри хэгдэнэн байха юм. Аймагуудай дунда долгэрһэн мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлһэн Бэшүүрэй аймагта Хүндэлэлэй грамота, мүнгэн шан барюулая,—гээд Вениамин Семенович дурадхана.

Мүн удаадахи хоёр һууринуудые Хойто-Байгалай аймагай Дэдэ-Ангарай дунда һургуулийн коллектив, Загарайн аймагай «Гигант», Карл Марксыг нэрэмжэтэ колхозууд эзэлжэ, Хүндэлэлэй грамота, мүнгэн шанда хүртэхэ болобо. Жэшэнь, Дэдэ-Ангарай дунда һургуулийн директор А. А. Узунов, биологийн багша Л. В. Асташова гэгшэдэй хүтэлбэри доро һурагшад Ирката горхоной эрье бүхэлһэн, мүн эхиндэнь 8 километрэй зайда горитой хүдэлмэри хэһэн, Иркана аршаанай булагые заажа харуулһан 5 тэмдэг табижа, зүргэ харгыень сэбэрлэһэн байха юм. Загагайн аймагай «Гигант», Карл Марксыг нэрэмжэтэ колхозуудай түрүүлэгшэнэр А. Т. Стопичев, Б. Н. Чимитов гэгшэд ажахынуудайнгаа саблшалан, бэлэшээри ундалуулхын тула Тарбагатай, Бэрээн, Ээрэ, Кундулюк горхонуудай һалаа һабануудые, эрьеүүдые зайлабарилһан шулуу, шохойһоо, уһаһан модонһоо сэбэрлэжэ үтэһэн байгаа

— Республикын һургуулинуудай дунда жэгүүртэнөө хамгаалха талаар соносхогдоһон конкурсын дүн хаража үзэхэдэ, олон һургуулинуудта һайшаалтай хэмжээ ябуулганууд хэгдэһэн, эмхидхэгдэһэн байна. Үнгэрһэн жэлэй хабар, намарай харануудта республикын 7 һургуулийн һурагшад шубуудай хоол бариха 1956 хайрсагуудые, шубуудай 1066 гэр байранууд дархалагдажа, модондо үлгэгдэһэн байгаа. Тэдэнэй дундаһаа Хяагтын, Түнхэнэй, Хорин, Бэшүүрэй, Хойто-Байгалай, Прибайкалийн аймагуудай һургуулинуудые нэрлэлтэй,—гээд байгаали хамгаалха республикын бүлгэмэй советэй түрүүлэгшэ, эмхидхэгдэһэн байна. Үнгэрһэн жэлэй хабар, намарай харануудта республикын 7 һургуулийн һурагшад шубуудай хоол бариха 1956 хайрсагуудые, шубуудай 1066 гэр байранууд дархалагдажа, модондо үлгэгдэһэн байгаа. Тэдэнэй дундаһаа Хяагтын, Түнхэнэй, Хорин, Бэшүүрэй, Хойто-Байгалай, Прибайкалийн аймагуудай һургуулинуудые нэрлэлтэй,—гээд Вениамин Семенович дурадхана.

Мүн удаадахи хоёр һууринуудые Хойто-Байгалай аймагай Дэдэ-Ангарай дунда һургуулийн коллектив, Загарайн аймагай «Гигант», Карл Марксыг нэрэмжэтэ колхозууд эзэлжэ, Хүндэлэлэй грамота, мүнгэн шанда хүртэхэ болобо. Жэшэнь, Дэдэ-Ангарай дунда һургуулийн директор А. А. Узунов, биологийн багша Л. В. Асташова гэгшэдэй хүтэлбэри доро һурагшад Ирката горхоной эрье бүхэлһэн, мүн эхиндэнь 8 километрэй зайда горитой хүдэлмэри хэһэн, Иркана аршаанай булагые заажа харуулһан 5 тэмдэг табижа, зүргэ харгыень сэбэрлэһэн байха юм. Загагайн аймагай «Гигант», Карл Марксыг нэрэмжэтэ колхозуудай түрүүлэгшэнэр А. Т. Стопичев, Б. Н. Чимитов гэгшэд ажахынуудайнгаа саблшалан, бэлэшээри ундалуулхын тула Тарбагатай, Бэрээн, Ээрэ, Кундулюк горхонуудай һалаа һабануудые, эрьеүүдые зайлабарилһан шулуу, шохойһоо, уһаһан модонһоо сэбэрлэжэ үтэһэн байна.

Үнгэрһэн жэлэй туршада республика дотор эмхидхэгдэһэн шалгалтын дүнгүүдые президиумэй гэшүүд хаража, түрүү һуури эзэлһэн аймагуудые тодоруулба.

—

(Түгэсхэл. Эхиниинь марты 14-нэй дугаарта).

Улзытэ нагасынгаа үгэһэн нүгыень нишэ тиншэнь ургулба.

— Тон лэ хоёр шэлэй мүнгөөл. Нэгэшье сагаан нүү үгы,— гэбэ.

Хоюулан аблагүйнүүд доо-ноо буужа, нагасынь захин хоёр шэл асарбабди.

Гэнтэ Улзытэмни:

— Энэ хоёройнь нэгыень ржархия — гэбэ.

— Юугээ хэлээ гээшэб? Одоол алуулхалди!— гэ-бинь үнэн зүрхэнһөө ай-бэб.

— Һанаагаа бү зобо!— Улзытэ нэгэ шэлыень ааараа таглааданьень со-ожо задалаад, тэндэ байһан өөр стакан соо тон адлыар галжархиба.

Амияа хүсэд абаагүй бай-рнай, үүдэн нэгдэжэ, Хо-Намсараев хоёр ород хү-үдые дахууланхай, тон хү-ноутэй, энеэбхилһээр орожо рөбэ.

— Зай, хүбүүд, захиһан ринемни асараа гүт? Гар-ты. Энэ минии «Үүрэй олон» романай оршуулаг-ай гээшэ,— гэжэ тэдэ хо-р ород тээшэ заагаад,— Энэ ижэ юумэ магазиниһаа абаад гэзд, стол дээрэ колбаса, ыгэмэ, яблока гаргажа та-ба.

Улзытэ хооһон шэлээ ар-ханаар диван доогуур хү-орөө этэржэрхёод:

— Энэ!— нэгэ үлэһэн ган-а архитай шэлээ стол дээ-а тас гэтэр табижархиба.

— Нүгөөдэнь хаанаб? — гэбэ Хоца Намсараевич.

— Энэ!— гэжэ Улзытэ ноохи шэл руугаа зааба.

— Би хоёр шэл та хоёр-захна һэн бээзэб?

— Тиимэ.

— Тезд нэгэниинь энэ бай-. Нүгөөдэнь хаана гээшэб?

— Нүгөөдэнь энэ,— гэжэ Улзытэ бүри шангаар урда-ань харюусаба.

Хоца Намсараевай нюур ны шад улаан боложо, нюу-ень дүүрэн шуһан нэбтэр-ибэ.

— Ши ойлгоногүй гээшэ-ши? Хоёрдохи шэлшни хаа-ыб гэзэб?!

— Энэ!

— Аһалга соо жэхымэ абаа-ь байдал тогтоошоб. Стол-оо холо бэшэ байһан хоёр ыгэдэнь энэ нэгэ хэрэг-ь юумэ болобо гээд сийлго-ь захилбэ хэбэртэй.

— Та хоёр намайе наадал-ыа ханаа гүт? Шодмонууд!

— Үгы,— гэбэ Улзыта.

Гэнтэ Хоца Намсараев тон ыгаан энеэшэбэ.

— Шодмонууд! Яажа һа-ыалта!? Үтэр түргэн ресто-ан ошоод, үшөө хоёр шэл ыгаа, халуун эдеэ захитны! Шодмонууд!— гэбэ.

Тезд мүнөө энэ үгэнь су-ыгүйгөөр дуулдаба.

Бишье һаяа Улзытынгээ ыгаан бэшэһэн «Тахуунай» ны рассказ һанаһыень ойл-ибэб. Зүгөөр тэрэ рассказ соо нагасань бэшэ, орхимжо-то лама, архи бэшэ, хоёр бообын нэгые Тахуунай эдижэрхиһэн байгаа һэмнай даа.

Һүүлдэнь Хоца Намсараевич, архиһаа өөрөө халуун болоод байхадаа:

— Хаанайаа Тахуунайе һанаабта? Шамһаал энэ гараалтай? — гэжэ нам руу хараба.

— Үгы, гэбэб,— Улзытэ һанаа.

— Тезд энэшни буряадаар уншадаг юм гү? Би энээниешни юушье мэдэдэгүй хүн гэжэ һанадаг байгаалби.

Хоца Намсараевич бүри ехээр энеэшэбэ. Тиигээд дахин нам руу эрьежэ:

— Шамайе энэ рассказ мэдэнэ гэжэ тухайлнаб. Юундэб гэхэдэ. Тахуунайн Радна, Раднын Галан, Галанай Тимхэ... Тиихэдэ Тахуунайшни шиниин үбгэн баабай болоно ха юм. Би һайн таниха байгааб,— гэбэ.

Хоца Намсараевай ехэ хүбүүн Улзытэ гэдэг дайнай урда тээ наһа барахан байгаа. Энэ хүбүүнэйнгээ дурасхаалда «Сагаадай мэргэн хүбүүн, Ногоодой сэсэн басаган» гэжэ эгээ эрхим үльгэрөө тэрэ зорюулжа, Бальжима басаганайнгаа хоёрдохи хүбүүндэ Улзытэ гэжэ нэрэ өөрөө үгэһэн байгаа. Тиимэһээ зээ хүбүүнэйнгээ зохёохы ажалыень үргэлжэлүүлхэ байгаа һаань, дуратайшье байһан байжа болоо. Тезд ээрэ хүбүүниинь тад ондоо мэргэжэл шэлэжэ, нэгэтэшье энээн тухайгаа халаглаагүй ха юм даа...

...Хоца Намсараевай наһа барахада, тэрэ байрадань Улзытэтэн үлэбэ.

Тезд уламнашье болонгүй, энэ дүрбэн таһалгатай һайн байрыень манай дээдын нөёд бүлаалдаха гэжэ шидэбэ. Хоёр дахин сүүд болобэ. Улзытэ энэ байрااһаа гаражa үгэбэгүй. Гурбадахияа сүүд болоо һаа, заал һаа, тэрэниче хоёр багахан үхибүүдтэйнь газаа хаяха байба.

Яахашье аргагүй болоходоо, Улзытэ Москва руу СССР-эй Эрдэмэй Академидэ тэрэниие хамгаалхые гуйжа, бэшэг бэшэбэ.

Тинхэдэнь манай республикыг эбкомдо нимэ бэшэг тэндэһээ ерэһэн байна. Мүнөө энэ бэшэг би доро тунхагланаб.

«Буряадай АССР-эй КПСС-ай обкомой нэгэдэхи секретарь Андрей Уропхеевич Модогоевто. СССР-эй Эрдэмэй академиин физикэ болон химиин механикын эрдэмэй институт танда СССР-эй Эрдэмэй Академиин Сибириин таһагай Буряадай түбэй ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ У. Б. Базарондо туһа хүргэхьетнай, саашадань дэмжэжэ байхыетнай гуйжа хандана. Мүнөө У. Б. Базароние 6 хүнһөө бүридэһэн бүлэтэйнь Буряадай үран зохёолой эхин һуури табигша, нагаса эсэгэнь болохо Хоца Намсараевай байһан байрااһаа ямаршье ондоо ороо гэр олгонгүйгөөр гаргажа хаяхаа байна.

У. Б. Базароной тон бэлигтэй эрдэмтэн боложо байһаниинь мэдэжэ. СССР-эй Эрдэмэй Академиин физикэ болон химиин институдта сагhаа урид диссертацияа асаржа, ялас гэмээр хамгаалжа шадаба. Энэ диссертаци соонь тон нариная өрөө хүшэр цэнжэлэлгэ хэгдэжэ, физикэдэ үзэгдэдэг шэнгэн бодосой шэнэ шэнжэ, зарим үедөө шэнгэн бодосой хатуу болодогтол адли зүйлтэй болодог тухай айхабтар ехэ нэлтэ хэгдэбэ.

У. Б. Базарон академик П. Л. Капицын хүтэлбэри доро физикыг институдта энэ нэлтэ тухай өөрөө элидхэл хэбэ. Мүнөө тэрэнэй мэдээсэлнүүд бухы дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоһон журналнуудта хэблэгдэжэ, ганса манай гүрэндэ бэшэ, хилын саана хэблүүлэгдэжэ, уласхоорондын дэмжэлгэ абаб.

У. Б. Базароной ажалые дэлхэй дээрэ мэдээжэ эрдэмтэн, олониитын ажал ябуулагша, Эй найрамдалай Лениниэй шангай лауреат Джон Бернал һайшааба.

У. Б. Базароной ажал ямаршье нэмэлтэгүйгөөр манай гүрэнэй физико-химиин эрдэмэй талаар тон ехэ омогорхол болоно.

Буряадай олониитэ нимэ бэлигтэй залуу эрдэмтэнээр баһал эмогорхожо, саашанхи ажалдань туһа хүргэжэ, байра байдалаар хангажа, һайнаар хүдэлхэ бухы арга боломожыень хангаха зэргэтэй.

Манай физико-химиин механикын эрдэмэй институт У. Б. Базароной мүнөө энэ үнэ саг соо байрااһаань гаргаха гэһэн ябадалда тон ехээр һанаагаа зобожо, энэ буруу аашалалгые түргэн болоулжа, эрдэмтын саашадаа хүдэлхэ хэрэгтэнь зохисотой арга олгоо һаа, манай гүрэнэй эрдэмэй ерээдүйн хүгжэлтэдэ тон ехэ нэмэрн оруулха байгаа гэжэ сэхэ мэдэрнэ.

Эгээл нимэнээ Танда энэ асуудалда анхарал өөрөө хандуулжа, У. Б. Базарондо туһалжа, тэрэнэй бүлын байһан байрадаа үлэхэ, эрдэмтын шэнжэлхы ажалаа үргэлжэлүүлхэ хэрэгтэнь өөрынгөө хубитые оруулха бээзэт гэжэ найдагдана.

СССР-эй Эрдэмэй Академиин физико-химиин механикын институдай түрүүлэгшэ академик П. А. РЕБИНДЕР.
СССР-эй Эрдэмэй Академиин байгаалиин дээдэ шатын шанар шэнжэлхэ институдай түрүүлэгшэ, СССР-эй Эрдэмэй Академиин бодото гэшүүн. Б. В. ДЕРЯГИН».

Энэ бэшэгэй һүүлдэ Улзытын гэр байдал тухай асуудал болоулаглажа, тэрэ энэ байрадаа үлэһэн байна.

Харин Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ музейн Хэжэнгын аймагай Эдэрмэг тосхондо нэгдэхэдэнь, Улзытэ Базарон нагаса баабайнгаа хамаг үлэһэн хэрэгсэлнүүдыень нарин нягтаар хадагалжа байһанаа, бүлтыень абаашажа, музейн шэмэг болгожо, бэлэглэһэн байна...

...Мүнөө Улзытэ Базароной һүүлдэ Буряадай үндэһэтэ эрдэмэй дээдэ һургуулиин молекулярна физикын лабораториие даагшаар тэрэнэй шабинь болохо физико-математикын эрдэмэй кандидат Бадма Банзаракцаевич Бадмаев хүдэлжэ байна.

Тиигэжэ энэ дэмжэлгэнь һүүлэй һүүлдэ нимэ ехэ үрэ дүн асарба ха юм даа.

Мүн У. Базароной энэ онго хэрэгтэ академигүүд П. А. Ребиндер, В. А. Коптюг, Н. М. Эмануэль, Б. Л. Кульчицкий, А. Н. Скринский болоч бүсад точ ехэ аша туһа хүргэһэн байна.

Мүнөө үедэ энэ лабораториие Б. Б. Бадмаев, Г. Б. Доржин, О. Р. Будаев, Б. Д. Цыдыпов, М. Н. Иванова, Н. Г. Симаков, С. А. Бальжинов, Т. С. Гшеева, Е. Р. Очирова, Б. Б. Дамдинов гэгшэд хүдэлиэ. Энэ эрдэмтэдэй олонхинь залуу. Улзытэ Базароной хүдэлөөшьегүй зон бии.

Тезд тиимэ байнгүй яахаб, Саг нэгэ газартаа байнагүй. Удангүй энэ академигэй гаран лабораториһоо баһал нэгэ шэнэ баяртай мэдээн дуулдаха бээзэ гэжэ найдагдана.

...Үнгэрэгшэ намар Хэжэнгын дунда һургуулиин тогтоһоор 80 жэлэй баясхалента ой болоо.

Энэ һургуулиһаа тоо бодолгоор, физикээр эрдэмэй дүрбэн докторнууд Цырен-Даши Шойнжуров, Гунга-Нимбу Дандарон, Намжил Чимитдоржиев, Дандар Сандитов гараа гэжэ музей соо алтаар бэшээтэй байхадань, һайхан байгаа.

Гэбэшье минии зосо нэгэл дутуу, нэгэл гуниг бии һэн. Элэнэрэйл дунда байха Улзытэмни үгы һэн.

Харин мүнөө алар далайн саанаһаа нэрэнь сууряатан бусажа ерэхэдэ, нютагайнмай зон хожомдожошье һаань, энэ алдууе заһаха бээ...

...Агаар хүхэ огторгойн Аржагар мүшэтэй байхада, Модон тэргэ хахинаа, Мориной туруун табарна...

Энэ Бата Базароной шулэг бухы наһандам дахажа ябаа юм. Харин мүнөө тэрэнэй хубүүнэйнь нэрэ зосоомни орэбэ.

Хэбэд нэмхон Хэжэнгэм. Хэзээш минии зүрхэн соо, — гээд үбгэн Хоцын үгэнүүд сээжэдэм баһа ерэбэ.

Энэ нихэдээ гэнтэ яababиб: үбгэн Хоца, Бата Базарон, Улзытэ Базарон гурбантай мүнөө Хэжэнгыг үргэн үйсэдэ уулзаһан шэнги болобоб.

Тезд энэ хадаа даншье зүүдэн бэшэ ха гэжэ һанабаб...

Ц. ГАЛАНОВ,
ураи зохёолшо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: У. Базарон Россин Эрдэмэй академиин эрдэмтэдэй урда элидхэл хэжэ байна. (Бүлынь архивһаа абтаба).

«Манай үеын хүн» гэһэн конкурсдо ерэһэн очерк

АКАДЕМИК УЛЗЫТЭ БАЗАРОН

Багшын булан

БУРЯАД ХЭЛЭЭР НААДАНУУД

1. ЭДИ ШЭДИ.

Энэ наада тоогэй нэрэнүүдые үзэжэ байхадаа, зүб бэшэлгын дүримдэ тааруулан, тоонуудые үзэгөөр бэшүүлэн, наадажа болоно. Үгышье һаа, ямар нэгэн буряад хэлэнэй үдэрнүүдэй гү, али олимпиадын үедэ хэрэглэхэдэ таарамжатай. Тиихэдээ эди шэди (фокус) харуулгша хүүгэдэй урда хара хубсаһатай, хара шляпа малгайтай, нюдэндөө хара шэлтэй гаража ерээд, хоолойгоо бүдүүн болгон, нигэжэ хэлэнэ:

— Би таанадай хэнэйтнайшье түрэһэн һара, наһанай тоо, мүн үмдэжэ ябаһан гуталайтнай хэмжүүр тухай тон зүбөөр хэлэхэб. Ши, хүбүүн (басаган), ерэл даа наашаа.

Улаань ерэһэн хүндэ харандааш, сэбэр хуудаһа үгөөд, столдо һуулгажа, буруу хараад хэлэнэ:

— Гуталайнгаа хэмжүүр бэшэ!

— Энэ тоогоо 5-да үлхэ!

— Гараһан тоодоо 13 гэһэн шэдитэ тоо нэмэ.

— Мүнөө болоһон тоогоо 20-до үлхэ.

— Үдхэхэдэ гараһан тоһоо түрэһэн оноо хороо.

— Энэ тоо дээрээ үшөөшье шэди ехэтэй 1734 гэһэн тоо нэмэ.

— Зай, хэды гэһэн тоо болобоб?

Энэ тоо соо һүүлшын хоёр тэмдэг бололго хэһэн хүнэй наһа, харин түрүүшынь хоёр тэмдэг тэрэнэй гуталай хэмжүүр заана. Жэшээлхэдэ, тоо бодоһон хүн 1982 ондо түрэһэн, 37-дохи хэмжүүрэй гутал үмдэдэг байгаа гэлсээд, шэдитэ бодолго хэе:

37×5=185. 185+13=198. 198×20=3960.
3960—1982=1978. 1978+1734=3712.
37 — гуталайнь хэмжүүр,
12 — наһаниинь.

Нээрээшье, һонин бээз?

(«Пионерская правда» һониниһоо).

2. ДЭЛХЭЙН ХҮҮГЭД НААДАНА.

Зун! Хүхюун энеэдэтэй нааданууд, зугаанууд. Нарата зунай болоходо, дэлхэйн олон оронуудай хүүгэд элдэб янзаар амардаг байна. Аяар холын Америкыншье үхибүүд дуратай нааданууддаа гэртээшье, газаашье, аяншалжа ябахадаашье наадаг юм байна.

Нэгэ хэдыень дурадхая.

Америкын һурагшадай дунда «Үзэгүүдэй түүхэ» гэхэ гү, али алфавидаар һубарюулан зохёогдоһон ушаралта хөөрөөнүүдые зохёолго дэлгэрэнхэй. Энэ хөөрөөнүүд хүүгэдэй ухаан, бэлиг хүгжөөхэдэ, мүн түрэл хэлээ һайнаар мэдэхэдэнь туһатай.

Иимэрхүүгээр наадажа болоно.

1-дэхи вариант. Ямар нэгэн ушаралта ябадал зохёолго. Түрүүшын хүн өөрынгөө мэдүүлэл соо «А» үзэгтэй үгэ хэлэлсэнэ. Хоёрдохинь «Б», удаадахинь — «В» үзэгтэй гээд лэ алфавидай үзэг бүхэндэ мэдүүлэл зохёоһон хүн өөрынгөө үгэ хэлэлсэхэ ёһотой. Зохёогдоһон мэдүүлэлнүүд удхаараа таараллаад байха. Ушаралта ябадалай удаадахи мэдүүлэл ээлжээндээ зохёожо шадаагүй хүндэ яла тохоролоно.

2-дохи вариант. Жэшээлхэдэ, түрүүшын хүн нигээд эхилнэ: «Би аяншалгада гарахадаа, аргамжа абалсахаб». Хоёрдохинь: «Би аяншалгада гарахадаа, аргамжа, буу абалсахаб». Гурбадахинь: «Би аяншалгада гарахадаа, аргамжа, буу, волейболой бүмбэгэ абалсахаб». Нимэ ёһоор алфавидай дуураһатар, урда хэлэглэһэн үгэнүүдые алдангүйгөөр дабталсаад, өөрынгөө үгэ нэмэжэ хэлэхэ. Түрүүн хэлэгдэһэн үгэ мартажа, алаг гараа һаа, ялада унана. Олон ялын очкотой хүн шүүгдэһэндэ тоологдохо.

(«Пионерская правда» һониниһоо).

3. ЗҮБ БОЛГОГТЫ.

Буряад хэлэндэ (мүн бусад олон хэлэнүүдтэшье) тогтомол холбоо үгэнүүд гэхэ гү, али идиомонууд гэжэ байдаг. Жэшээлхэдэ, «үхэр нюдэн», «түмэр харгы» гэхэ мэтэ. Доро үгтэһэн хоёр хүсэнэгэй үгэнүүдһээ идиомонуудые бии болгогты:

алаг	шубууч
үхэр	эрбээхэй
алаг	гүрөөһэн
хүхэ	хүзүүн
нохойн	дэглы
хара	сэсэгы
охор	таабай
тайгын	һүүлтэ
хүдөө	ээзэн
нюдэнэй	гүрөөһэн
будүүн	хоншоор
хүхэ	дааган
эреэн	буха
нарьһан	буу
шара	туун.

4. МИИСГЭЙ БА ХУЛГАНАНУУД.

Энэ наада буряад хэлэнэй грамматикада ямарханшье дүрим гаража байхадаа хэрэглэжэ болохоор гээд һанагданэ. Жэшээлхэдэ, ээ-эй, анхан һуурини дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ шалгалгын үедэ хэрэглэжэ болохо.

Багша наадаяа эхилхын урда гэртэ булта хүнүүдэй унтаһан хойно энэ, тэрэ булан нүхэнүүдһээ хулганануд гаража, нишэ-тиишээ гүйлдэжэ юумэ мэрэжэ, торшогонуулжа эхилдэг гэжэ хөөрөө хэнэ.

Үгэнүүдэй гү, али мэдүүлэл соо үгтэһэн орфограммануудай тоогоор һурагшад самбарта гарана. Багша тэдээндэ «миисгэй» харуулна (нэгэ һурагша урид шэлэгдэнэн байха). Самбарта гараһан һурагшад үзэг —«хулганануудые» точконуудай орэндо зүбөөр табижа бэшэнэ.

Мүн энэ наадан «Үнэгэн ба шандагад», «Ангуушад ба хэрмэнүүд», «Сурхай ба жараахайнууд», «Харсага ба борбилоонууд» гээдшье нэрлэдэхэдээ, тааруу. Хэрэгтэй орфограмма буруу бэшэһэн хүн баригдаһанда тоологдоно.

Б. ГОМБОЕВ.

Захаамин.

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

СААЗАЛХА ГҮ, АЛИ ХҮЛИСЭХЭ ГҮ?

35 гүрэн, тэрэ тоодо бүхы шахуу Европо толгойн саада хэжэ гэмтэ ябадалтание хэһээлгэһээ арсанхай. Гушаад гүрэндэ энэ хэһээлтэ бишье һаа, хэдэн арбаад жэл соо нэгэтэшье хэрэглэдэггүй байха юм. 100 гаран гүрэндо, гол түлэб хүгжэжэ байһан оронуудта толгойн саада ходо хэрэглэгдэдэг. Тиихэдээ нэгэ тээнь үсөөнөөр нүгөө, тээнь олоорошье хэрэглэгдэдэг банна. Үндэр хүгжэлтэтэй оронууд соо Япондо болон Америкын Холбоото Штадуудай 50 штадай 37-донь тус хэһээлтэ үлэнхэй.

Зогсолтын үе сагта СССР-тэ жэл соо 700-гаад хүн саазалагдадаг байгаа. 1993 ондо Росси соо 157 хүн буудагдаһан юм. Тинхэдээ гол түлэб хүниие зорюута хорооһоной түлөө иимэ хэһээлтэдэ хүртөө. Онсолходо, манай эндэ толгойн саазада хүртэхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Иимэ хүнэй гарһаа нэгэ бэшэ, хэдэн хүн амн наһантаяа хахасаһан байха зэргэтэй юм.

Толгойн саада хэрэглэдэг олонхи оронуудта жэл соо арбаад гү, али тэрээнһээшье үсөөн зон нимэ аргаар хэнэгдэдэг. Тиимэнээ бидэнэр үлүү гарана гүбди? Тезд жэл бүри гушаад мянган хүн алуурша-дай гарһаа хосорно гээд абаха, 157—30 мянга гэнэн тэнсүүри хэр таарамжатайб?

Иихэдээ толгойн саазада хүртэгшэдэй олошороошье һаань, манай орон соо ажаһуугшадай олонхинь дэмжэхэ байха гэжэ һанагдана. Социологическа бүхы шэнжэлэлгэнүүд иимэ дүнтэй байна бшуу. Жэшээлхэдэ, Санкт-Петербургда нимэ асуулта үнгэргэхэдэнь, харюусагшадай 10 үнэй 8-ниинь толгойн саада өөрынгөө гараар дүүргэхээр бэлэн байһан тухайгаа мэдүүлбэ.

Росси соо ажаһуугшад иимэ шуһанда дуратай зон гэхээр бэшэ ааб даа. Мүнөө үедэ, нэгэдэхээр, гэмтэ ябадалнууд айхабтараар олоошороо, тон муухай нимэ ябадал гаргаһан элдэб зон амиды үлэхэнөө гадна үсөөн жэлээр түрмэдэ хаагдана. Уголовно кодексын 103-дахи статьягаар хараалагдаһанай ёһоор зорюута хүниие алахадаа, элдэб муухай ааша гаргаагүй байгаа һаа, 3-һаа 10 жэл хүрэтэр абаха байна ха юмши. Энэ одоо энеэдэтэй. Мүнөө үүдүүд тон ехэ хэһээлтыень үгэдэггүй. Тиимэһээ ехэдээл һаа, дунда зэргээр 5 жэл соо һуугаад сүлөөдэ гарана бшуу.

Мүнөө толгойн саада болоулха талаар хүдэлөөн эхилэнхэй гэжэ мэдэнэбди. Тиигэжэ нимэ хэһээлтэдэ хүртэхые хараалһан гэмтэ ябадалнуудай тоо 90-ээд онуудай эхиндэ 30 гаран байһан һаа, мүнөө тон үсөөн болонхой. Гадна толгойн саазада огто хүртэхэгүй зоной тоо одоо-шорно. Онсолходо, хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүл, эхэнэрнүүд, ганса хээлитэй бэшэ, мүн 65 наһанһаа дээшэ наһатайшуул иимэ хэһээлтэ абаха ёһогүй болонхой.

Тиигээдшье толгойн саазада хүртэһэн аад, дээдэ зиндаагай сүүдүүдээр гү, али Президентын Зарлигаар амиды үлөөгдэһэн зоной тоо баһал олошоржо байна гэжэ тэмдэглэмээр. Жэшээлхэдэ, 1985 ондо саазалагдаха болоһон 770 хүнэй 20-ниинь амиды үлөөгдэһэн һаа, 1987 ондо 307 хүнэй 47-ниинь, 1989 ондо 276 хүнэй 23-ниинь үлөөгдэһэн байха юм.

Толгойн саазада хүргэгшэдые амиды үлөөхэ талаар байдал 1992 онһоо хойшо эрид хубилаа. Тиигээдэ Росси-ин президентын дэргэдэ мүнөө ажаллажа байһан тусхай комисси бии болгогдоо бэлэй.

М. ГИБЛОВ.
(«Аргументы и факты» һониниһоо абтаба).

«Буряад үнэндэ» бэшэһэнэй һүүлээр..,

ГЭДЭРГЭЭ ЭРЬЕНЭГҮЙБДИ ГЭЖЭ ГҮ?

«Буряад үнэн» һониной 1995 оной январиин 24-нэй дугаарта «Гэдэргээ эрьехэ ёһотой үгы» гэһэн статья тоолгодоо һэн. Хүн бүхэн өөрөөгөө һанамжа хэлэхэ эрхтэй гэжэ, би тэрэ статьяда тухай хэлэхэм. Тэрэ статьягай ёһоор болоходоо, мүнөө үедэ бардам ардамаар алхалалдажа, ушаалал дабхижа ябаһан болобди. Нигэжэ хэлэхэ гэжэ болоно гү?

Үгы аад даа. Гэдэргээл ажа байнабди. Энээндэ ааруд баримтануд байна гэжэ гэдэг болгонёор хэлэе.

Хэдэн зуугаадаараа фабрика, заводууд хаагдана, ажалгүйшүүлэй тоо олошорно. Промышленна продукци үйлдэрилгэ 1950 оной хэмжээндэ хүрөө.

Худөө ажал тухай хэлэхэдэ, колхоз, совхозуудта һанагдана, продукци гаргаһан хэдэн дахин доошоо болоо. Арад зоноо эдеэ хоолой хангажа шадахаяа болоо.

Тиихэдээ урагшаа дабхина гү бүдди?! Саашань ааб харая. Хамтын зөөри гаргажа, үмсын болгогдоо. Энэмнай шэнэ ёһо гү? Тиигээ даа! Үмсын ажал гэжэ хүн түрэлтэнэй бии болоо. Тиихэдээ эхитэй гэжэ мэдэнэбди. Тиихэлээрээ хайшаа ябаһан болоноб. Ёһотоор лэ гэдэргээ ажалаа байнабди!

Мүнөө үедэ ямар обществодо байгуулнабибди? Капитализм гээшэ шэ-ин общество гү? Бэшэ гэжэ мэдэнэбди. Манай Россида ажалай саана бии боложо эхилһэн общество капитализм ха юм даа. Тиихэдээ урагшаа дабшанабди гэхэ үндэһэн байна гү? Ог-то үгы! Ёһотол гүримаар гэдэргээл мүяхинэ гээшэбди.

Зүгөөр совет үеын 70-аад жэлые, алгад гаража, 100-аад жэлээр гэдэргээ ябашаһан болоноби. Энээнһээ уламжалан, би энэ капитализм общество тухай юун гээд ойлгодог биб гээд—боогдоо дурдахам.

Мүнөө үеень «демократуудай» бэшэдэгэй ёһоор капитализм гээшэмнай хүн түрэлтэнэй түүхэдэ эгээл хүгжэнги ороһонь «залаа» болохо общество гээшэ гээд номлодог. Мүнөө бидэ Россин арад зон энэ капитализм соо ороод банхадаа, ямар байдалтай тохёолдошоод байнабибди?

Олон түмэн арад зондо «Диваажан шангад» асарнагүйл, асаржашье шадахагүй общество үнэхөөрөөд үмхиржэ байһан общество байһаа балыыса гэршэлбэ бэшэ гү? Хүн түрэлтэнэй бии болоно эхитэй гэжэ мэдэнэбди. Тиихэлээрээ хайшаа ябаһан болоноби.

Ёһотоор лэ гэдэргээ ажалаа байнабди!

Мүнөө үедэ ямар общество байгуулнабибди? Капитализм гээшэ шэ-ин общество гү? Бэшэ гэжэ мэдэнэбди. Манай Россида ажалай саана бии боложо эхилһэн общество капитализм ха юм даа. Тиихэдээ урагшаа дабшанабди гэхэ үндэһэн байна гү? Ог-то үгы! Ёһотол гүримаар гэдэргээл мүяхинэ гээшэбди.

Зүгөөр совет үеын 70-аад жэлые, алгад гаража, 100-аад жэлээр гэдэргээ ябашаһан болоноби. Энээнһээ уламжалан, би энэ капитализм общество тухай юун гээд ойлгодог биб гээд—боогдоо дурдахам.

Мүнөө үеень «демократуудай» бэшэдэгэй ёһоор капитализм гээшэмнай хүн түрэлтэнэй түүхэдэ эгээл хүгжэнги ороһонь «залаа» болохо общество гээшэ гээд номлодог. Мүнөө бидэ Россин арад зон энэ капитализм соо ороод банхадаа, ямар байдалтай тохёолдошоод байнабибди?

Олон түмэн арад зондо «Диваажан шангад» асарнагүйл, асаржашье шадахагүй общество үнэхөөрөөд үмхиржэ байһан общество байһаа балыыса гэршэлбэ бэшэ гү? Хүн түрэлтэнэй бии болоно эхитэй гэжэ мэдэнэбди. Тиихэлээрээ хайшаа ябаһан болоноби.

Ёһотоор лэ гэдэргээ ажалаа байнабди!

Мүнөө үедэ ямар общество байгуулнабибди? Капитализм гээшэ шэ-ин общество гү? Бэшэ гэжэ мэдэнэбди. Манай Россида ажалай саана бии боложо эхилһэн общество капитализм ха юм даа. Тиихэдээ урагшаа дабшанабди гэхэ үндэһэн байна гү? Ог-то үгы! Ёһотол гүримаар гэдэргээл мүяхинэ гээшэбди.

Зүгөөр совет үеын 70-аад жэлые, алгад гаража, 100-аад жэлээр гэдэргээ ябашаһан болоноби. Энээнһээ уламжалан, би энэ капитализм общество тухай юун гээд ойлгодог биб гээд—боогдоо дурдахам.

Мүнөө үеень «демократуудай» бэшэдэгэй ёһоор капитализм гээшэмнай хүн түрэлтэнэй түүхэдэ эгээл хүгжэнги ороһонь «залаа» болохо общество гээшэ гээд номлодог. Мүнөө бидэ Россин арад зон энэ капитализм соо ороод банхадаа, ямар байдалтай тохёолдошоод байнабибди?

Олон түмэн арад зондо «Диваажан шангад» асарнагүйл, асаржашье шадахагүй общество үнэхөөрөөд үмхиржэ байһан общество байһаа балыыса гэршэлбэ бэшэ гү? Хүн түрэлтэнэй бии болоно эхитэй гэжэ мэдэнэбди. Тиихэлээрээ хайшаа ябаһан болоноби.

Ёһотоор лэ гэдэргээ ажалаа байнабди!

Капитализмые феодализмтай сасуулхада, нилээд урагшаа дабхиһан общество юм бээзэ. Хэршье хүгжэнэн байдалтай байбашье, капитализм гээшэмнай, бүхы арад зондо адли тэгшэ хүгжэлтэтэ байдал хангажа шадахагүй байһыень бидэ хоёр нюдөөрөө хаража, «шүлыень» амасажа, садажа байнабди.

Ушар нимэнээ энэ общество хүн түрэлтэнэй түүхэдэ ороһон «залаа» болооод байжа бирахагүй байһанаа гэршэлнэ гээд хэлэе. Мүнөө үень муушалан хазаагаруулагдадаг «марксизм-ленинизмыг» теориин ёһоор капитализм хадаа коммунизм гэһэн обществоор нэлгэгдэхэ гэгдэдэг байһан гээшэ.

Тезд һүүлэй үедэ манай түрэн дээрэ тогтоод байһан байдалһаа харахада, энэ теори тон зүб байна. Юуб гэхэдэ, коммунизм хадаа бүхы арад зондо тон адли тэгшэ хүгжэнги байдал хангаха гэһэн зорилготой. Бидэ түрүүшын шатын байдал хараһан, үзэнэншье байнабди. Зүгөөр эдэ минии бодолнууд. Хүгжэһэн «гэрэлтэ» общество соо олон жэлдэ байһан, Александр Зиновьев энэ обществые, досоо-һоонь урбуулжа, ухашалжа харахадаа, капитализмын бүхы «шарха», «хабдарые» тобойсо элируулжа, тон зүб, гүнзэгы удха шанартай тоб. Ленина хэды олон предприятинууд хүдэлмэришэн ангиин улаан гараар бодхоогдоо гээшэб? ПВЗ, авиационно болоод шэлэй заводууд, «Механлит», мяханай ба мельк-комбинадууд г. м.

Хүдөө ажал дээрэ ехэ хубилалтануд боложо, колхоз, совхозууд ажалша арад зоноо эдеэ хоолой зүйлнүүдээр гүисэд хангадаг болоһон байгаа. Мүнөө үедэ хамтын ажал бутарган һалгажа, арад зоноо эдеэ хоолоор хангажа шадахаяа болишоод, харинн гүрэнһөө мэнгээрһээр хэнэн консервэ абажа, тэдээндэ наадалуулдаг болошоод байна бэшэ гүбди?!

1940-ээд оной Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдтэ манай үндэр наһатан, эжы, баабайнарнай «хусын хууханаг» нахижа һуухаһаа байтагай унаһан малгайгаа абаха сүлөөгүй ажаллаһанайнгаа ашаар Улаан Армияа бүхы хэрэгсэлээр, зэр зэбсэгээр, хоол хубсаһаар хангажа, фашис Германие бута сохихо хэрэгтэ айхабтар ехэ шэн гавьяа харуулһыень хазагайруулжа, хүдал хуурмаг үгэнүүдээр зарим нэгэн залуушуулай тархи манаруулһанай хэрэг үгы гээд хэлэе.

Тэдэ хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ юумэ хүлеэжэ, өөдөө хараад һууха болоо һаа, юун бололтой байгааб? Совет үеын зон нимэрхүүгээр байдаг һэн гэхэ болоо һаа, бидэ үбгэ эсэгэ, эхэнүүдээ болоод аба, эжынэрээ доромжолно гээшэбди.

Дайнай урдахи жэлнүүдтэ манай гүрэнэй ударидагшадай холын хараа бодолтойгоор политика ябуулһанай ашаар хүндэ индустри бодхоожо, гүрэн түрээ бэхижүүлжэ шадаһамнай мартагдашагүй ехэ удха шанартай байба һэн гүб даа.

Энэ бодото дээрээ бэелүүлэгдэһэн хэрэгые хазагайруулжа болохогүй.

Статьягайнгаа түгэсхэлдэ би Л. Санжимитыновые сохёор зэмэлхэеэ һананагүйб. Юуб гэхэдэ, энэмнай залуу хүн ха даа гэжэ һанаб. Мүнөө үень залуушуулые зүбөөр хүмүүжүүлхэ ябадал үгы ха юм даа.

Олондо мэдээсэл тараадаг зарим нэгэн хэрэгсэлнүүд үндэһэ баримтагүй, худал хуурмаг мэдээсэлнүүдые, тараана. Кинодо юу харуулнаб? Архидалга, аласалдаан, таалалдаан... Нимэл үедэ байналди даа. Энэ саг зуурын үе ааб даа. Юрэдөө, даб дээрээ алдарта, түүхэтэ совет үе сагаа худал хуурмаг үгэнүүдээр бү хардаял!

Ц.Е. ЦЫРЕНОВ,
ажалай ба дайнай ветеран.
Эгэтын-Адаг һуурин.
Яруунын аймаг.

Хангалга ямар бэ?

СЭДЬХЭЛ ДУЛААСУУЛДАГ

Гэр бүлэдэ, хүүгэдтэ социальна туһаламжа хүргэхэ территориальна түб манай республика дотор эгээ түрүүлэн Улаан-Удын Загорск тосхондо 1994 оной нюнин 29-дэ нээгдэнэн юм. Гэр бүлэдэ ба хүүгэдтэ социальна туһаламжа хүргэхэ, һургуулиин наһа гүйсөөгүйшүүлтэй хүдэлхэ зүбшэл үгэдэг болон шахардуу байдалһаа орөһон хүнүүдтэ дары туһалха албанууд түс түбтэ байгуулагдажа, энэ гурбан шэглэлээр ажалаа ябуулжа эхилһэн байна. Тиигэжэ 50 мянга гаран хүнтэй Загорск тосхоной социальна туһаламжада хэрэгтэй хүн зоной урда ушардаг ор

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ПАРИЖДА ЛАУРЕАТ БОЛОБО

Баледэй артистнуудай уласхоорондын VI конкурс Францийн нинслэл Париж хотодо үнгэргэгдэжэ, дэлхэйн хорёод ороной хоёр зуу шахуу хореографическа училищинуудай һурагшад, баледэй солистнууд хабаадаһан байгаа. Энэ хадаа ЮНЕСКО-гэй харгалзалга доро дэлхэйн табан хотодо, тусхайлбал, Варна, Москва, Хельсинки, США-гай Мичиган штадай Джексон болон Парижда үнгэргэгдэдэг уласхоорондын ехэ, нэрэ хүндэтэй конкурснуудай нэгэн юм. Хабаадагшад наһанай хоёр бүлэгөөр хубаарба: бага наһанай бүлэгтэ—15—18, аха наһанай бүлэгтэ—19-һөө 25 хүрэтэр.

ЮНЕСКО-гэй түлөөлэгшэ Милорад Мискович (Франци) конкурсын жюрие толгойлбо. Дэлхэйн олон ороной ехэ ехэ театрнуудай элитэ мэдээжэ артистнууд, хореографууд, багшанар, менеджернүүд жюрин бүридэлдэ оруулагдаа. Россин Федерацийн Ехэ театрай баледэй солистнууд—СССР-эй арадай артистнууд Владимир Васильев болон Екатерина Максимова гэгшэд жюрин гэшүүд байгаа.

Нютагаймнай хүбүүн — Муса Джалилийн нэрэмжэтэ Татарай оперо болон баледэй академическэ театрай солист Денис Муруев энэ конкурсдо хабаадаба. Тэрэ Ленинградай хореографическа училищи дүүргээд, Москвагай классическа баледтэ жэлһээ үлүү саг соо хүдэлһэнэйнгоо һүүлээр Татарай оперо болон баледэй театрай хатаршаг болбохой. Денис хадаа манай баледэй мэдээжэ артистнууд— Буряад Республикын арадай артистка Татьяна Михайловна болон Россин Федерацийн арадай артист Юрий Фролович Муруевтанай хүбүүн юм. Ушар цимэнээ тэрэ угаа даханги, баледэй артист болоо бшуу.

Аха наһанай бүлэгтэ конкурс гурбан шатаар үнгэргэгдэжэ, эгээл бэлигтэй бэрхэнүүдынь түгэсхэлэй һорёондо гараа һэн. Тусхай программын ёһоор, баруунай болон ород композиторнуудай зохёоһон баледүүдһээ классическа вариацинуудые конкурсдо хабаадагшад гүйсэдхэжэ, мэргэжэл шадабаряа харуулба.

Шалгаржа гарагшадта ороймоол хоёр шан олгогдохо ёһотой һэн. Жюрин шийдхэбэреэр аха наһанай бүлэгтэ «Гран-при» шангай алтан медаль хэндэшье олгогдобогүй. Денис Муруев уласхоорондын конкурсдо хоёрдохи һуури эзэлжэ, лауреат болоод, мүнгэн медальяр шагнагдаа!

Энэнь нютагаймнай хүбүүнэй ехэ амжалта гээшэ. Парижай Мэрийн ордон соо баярай оршон байдалда ороной Королевствын, мүн Президентын албанай түлөөлөгшэдэй хабаадалгатайгаар уласхоорондын конкурсын түрүүлэгшэ илагшадта дипломуудые, медальнуудые барюулһан байгаа.

— Денискэмнай хэдэхэн жэл соо Казанийн оперо болон баледэй театрта хүдэлхэдөө, «Хун шубуута нуур», «Щелкунчик», «Баядерка», «Дон-Кихот», мүн бусад баледүүдтэ гол партинуудые гүйсэдхэһэн байна. Нёдондо хабар Пермь хотодо үнгэргэдэһэн «Арабеск-94» гэжэ уласхоорондын конкурсдо гурбадахи һуури эзэлжэ, лауреат болоо һэн. Тиимэһээ мүнөө урагшаа нэгэ алхам хэбэ гээшэ. Дэлхэйн ехэ ехэ театрнуудай менеджернүүдэй урлалаар тэрэ Англи, Голланди, Бельги, Германи, Франци, Япон болон бусад үрэнүүдээр гастрольдо ябаһан байна. Һалар Англи ошохо урлал абанхай. Юрдөөл, хубүүнэймнай хараа түсэбүүд ехэ,—гэжэ эхэнь—Татьяна Михайловна омогорхолтойгоор хоорэнэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа): Денис Муруев эхэ эсэгэтэсэ байна.

БАЛТАР СЭРЭГШЭДЭЙ ДУРАСХААЛДА

Сэлэнгын аймагай Ноёхон нютагай соёлой байшанда Эсэгэ ороной хамгаалгын Агууехэ дайнда баатаршалга харуулан унаһан, дайн байлдаанай газарһаа амиды мандэ бусажа ерээд наһа барахан сэрэгшэдэй дурасхаалда зорюулагдаһан уншалгые Балдан Брэйбунэй дасангай Жалбаан лама һаяхан үнгэргэбэ. Байлдаанай газарта ами наһаяа алдаһан 135 сэрэгшын, дайнай удаадахи жэлнүүдтэ нүгшэһэн 80 гаран хүнэй нэрэ соло дурдагдаа. Сэрэгшэдэй түрэл гаралайхид эндэ сугларжа, аха дүүнэрэйнгээ, абынгаа, хүгшэн абынгаа дурасхаалые мүнхэлһэн, далга абаһан, хандюү үргэһэн байха юм.

Эндэ оруулагдаһан мүнгэ зөөри Зургаа-Дэбэ һууринда Агууехэ дайнда унаһан сэрэгшэдэй дурасхаалые мүнхэлэн бодхоогдоһон хүшөөг бэлбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ. Илалтын 50 жэлэй ойн баярта бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ дамжуулагдаба.

Агуу Илалтын 50 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр утахын түла нютагай захиргаан, дайнай болон ажалай ветерануудай нютагай совет ажал хүдэлмэрээ оролдосотойгоор эрхилжэ байнхай.

С. РИНЧИНОВ.

Спорт

ЭДИРШҮҮЛ ХАБАЯА ТУРШАА

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар мүрысөөн нинслэл хотын «Динамо» бүлгэмэй барилдаанай зал соо үнгэрбэ, 1982, 1983, 1984 онуудта түрэһэн 50 эдир барилдаашад хабаяа туршаба. Эдиршүүлэй эжы, абанар олоороо сугларааа.

1984 ондо түрэһэн хүбүүд соohоо шалгарагшадые нэрлэе. 30 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэнэй дунда Максим Афанасьев (9-дэхи һургуули) — нэгэдэхи, Кеша Алексеев (45-дахи һургуули)—хоёрдохи, Витя Виноградов (9-дэхи һургуули)—гурбадахи һуури эзэлээ.

32 килограммай шэгнүүртэн соohоо Антон Попомошнов (58-дахи һургуули), Алдар Борбоев (19-дэхи һургуули), Денис Кушнарев (1-дэхи һургуули) гэгшэд шалгараа.

35 килограммай шэгнүүртэ Ринчин Санжиев (37-дохи һургуули), Юра Кушнарев (9-дэхи һургуули), Костя Хантаев (9-дэхи һургуули) түрүү һуури эзэлээ.

1983 ондо түрэһэн барилдаашад соohоо илалта туйлаһан хүбүүдые нэрлэе: Саша Скурский (45-дахи һургуули), Гриша Кведадзе (1-дэхи һургуули), Арсен Багдасарян (9-дэхи һургуули), Саша Трифонов, Бова Михайлов, Баяр Петухов, Жамбал Доржиев, Дима Кагальницкий, Максим Жамьянов гэгшэд шангай һуури эзэлһэн байна.

1982 оной барилдаашад соohоо Саша Бадмаев (9-дэхи һургуули) илалта туйлаба, Арсалан Борбоев (19-дэхи һургуули) — хоёрдохи, Толя Цымбаев (9-дэхи һургуули) гурбадахи һуурида гараба.

Эгээн эрхим арга дүрэ хэрэглэжэ барилдаһан Саша Скурский, мүн илалта туйлахын түлөө зоримгойгоор барилдаһан аха дүүнэр Алдар болон Арсалан Борбоевууд тусхай шангуудта хүртэбэ.

А. ЦЫРЕНОВ.

ГАНБОЛД БАГШЫН ХЭШЭЭЛНҮҮД

Монгол ороной «Багша-методист» гэһэн нэрэ зэргэтэй Л. Ганболд хэлсээнэй) (контрактын) ёһоор манай Хэжэнгын 1-дэхи, 2-дохи дунда һургуулинуудта хоёрдохи жэлээ табадахи классһаа 11-дэхи класс хүрэтэр хуушан монгол бэшэг заажа байна. Дүй дүршэл ехэтэй багша энэ хугасаа соо 4—5 нээмэл хэшээлнүүдые үнгэргэһэн байха юм.

Илангаяа хоёр һургуулинуудай һурагшадай дунда үнгэргэгдэһэн «Эхэ орон» гэһэн темээр мурысөөнэй хэшээд (конкурснууд) аймагай гэрээрэлэй хүдэлмэрилэгшэд болон багшанарай зүгһоо үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна. Ганболд багша еорынгөө хэшээлнүүдые шабинартаа һонирхолтой, ойлгосотой болгохын тула, элдэб янзын карта-диаграмма, таблицануудые хэрэглэдэг. Буряад, монгол дуунуудые, шүлэгүүдые буулгажа бэшэһэн кассетэнүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг байһаниинь олоной, мүн мэргэжэлтэдэй анхарал татадаг байха юм.

Аха дүү болохо хоёр оронуудай ёһо заншал, Чингис хаанай түүхэ, хани нүхэсэл, харилсаа хөлбоон тухай саг үргэлжэ шабинартаа хэрэрэжэ үгэдэг.

Мүнөө энэ багшамнай Хэжэнгын лицейн VII, VIII классуудта нээмэл хэшээлнүүдые үнгэргэнэ.

Мүнөө дээрээ Ганболд багша «Гэсэрэй 1000 жэлэй ойдо зорюулагдаһан «Дурбэн бэрхэ» гэһэн конкурсдо ехэ бэлэдхэл хэжэ байна.

Л. Ганболд багшамнай энэ хугасаа соо яһалашье олон оролдосотой бэрхэ шабинартай болоо. Мүнөө Буряадайнай ёһо заншал, соёл түүхэ, шажан мүргэл, дасан дуганайнай һэргэжэ, мандажа байха сагта энэ ехэ аша тустай хуушан монгол бэшэг, гансашье Хэжэнгэ һууринда бэшэ, харин аймагайнай бусад һургуулинуудта заагдадаг болоһониинь дэмбэрэлтэй байна гэжэ һанагдана.

Олондо мэдээжэ хуушан монгол бэшэг дээрэ урданайнай түүхэ, үльгэр далай, угай бэшэгүүд, Богдо Зонхобын магтаал, зуун бэлиг гэхэ мэтэ зохёолнуудпай хуушан монголоор бүри урдань барлагдажа гаранхайшье һаа, үргэн олоной баялиг болжо уншагдадаггүйнь харамтай бэлэй, Мүнөөнэй оюун бэлигтэн, ургажа ябагшад хуушан монгол бэшэг шудалаад байхадаа, өөрынгөө болбосоролые, мэдэсые улам гүнзэгырүүлжэ, үбгэ, эхэ эсэгэнэргээ уншажа үгэхэ арга боломжотой болжо байна бшуу.

Монгол ороной Улаан-Баатар хотын багшын дээдэ һургуули Лхамжавын Ганболд 1990 ондо дүүргэһэн намтартай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Л. Ганболд ээлжээтэ хэшээлээ үнгэргэжэ байна.

Д. САМБУЕВ,
Россин Журналистнуудай холбооной гэшүүн.
Авторай фото.

«ОШОР-БУЛАГНИ —ХАЛУУН ДУРАМНИ»

Ивалгын аймагай Дээдэ-Ивалга нютагай соёлой байшан соо «Ошор-Булагни — халуун дурамни» гэжэ нэрэтэй дуунай үдэшэ үнгэрбэ. Буряадай дуу, хатарай «Байгал» ансамбльһаа гадна, нимэ нэрэтэй шэнэ дуу зохёоһон Буряадай арадай поэт Алексей Бадаев, ансамблиин хүгжэмшэ Б. Наранбаатар гэгшэд тэрэ үдэшэдэ уригдаа.

Нютагай соёлой байшан соо энэ үдэшэ дуунһаа эхилбэгүй, харин нютагаархидта, айлшадта үгэ үгтэбэ. Нютагаархидаа, «Байгал» ансамблиин артистнарые, аймагай гулваагай эрлогшо Ц. Б. Батуев, Ивалгын хүдөөгэй захиргаанай түрүүлэгшэ А. К. Балалаев, Ивалгын дасанай лама Нимасэрэн Гармажапов Сагаалганаар амаршалбад. Энэ үдэшые һайн эмхидхэлтэйгөөр үнгэрхын тула дасанда ном уншагдажа байна гэжэ санаартан мэдүүлбэ.

Һүүлээрнь тайзан дээрэ «Байгал» ансамбль арадай ба мүнөө үеын дуунуудые, буряад, монгол, хитад арадай хатар наадануудые харуулба.

Программын гол үндэһэн «Ошор-Булагни» — халуун дурамни» гэһэн шэнэ дууе «Байгал» ансамблиин дуушан, манай нютагай хүбүүн Наргал Бадмацыренов гүйсэдхэбэ. Гадна Жаргал бултанда мэдээжэ бэшэшье уяпгата дуунуудые дуулаба. Лхасаран Линховонной нэрэмжэтэ конкурсын лауреат Баярма Раднаевагай гүйсэдхэһэн дуун харагшадые баясуулаа.

Наранбаатарай бишыхан басаган Нараюу шагнагшадай зүрхэ сэдьхэлыень уяруулба. «Инаг дуран—мунхэ гэрэл» гэжэ мэдээжэ дууе Зоригто Тогошиев дуулаа. Үнгэрһэн жэлэй «Сагаан һара» гэжэ фестивальда Зоригто хабаадаһан, мүнөө Санкт-Петербургын Уран зураагай академиин оюуган болонхой. Нимэ холо һурахала ошоходонь, нютагаархид, түрэлхидынь туһалһан юм. Нигэжэ Дээдэ-Ивалга нютагта ажаһуудаг зон ургажа байһан бэлигтэй залуушуулаа ургэжэ, мэдэсэ шадабаряа хүгжөөхэ талаарнь оролдоно гээшэ.

Концертын һүүлээр шэнэ дуу зохёоһон, гүйсэдхэһэн бэлигтэндэ сэнтэй бэлэгүүд барюулагдаа. Энээнһээ гадна Жаргалда «Самсунг» телевизор бэлэглэбэ. Ивалгын дасанһаа Дуйнхор гэжэ хурал дээрэ адислуулһан медальнууд бултанда зүүлгэдбэ.

А. Бадаев, Б. Наранбаатар сэдьхэлэй уярма үреэлнүүдые хэлээд, «Ошор-Булагай» түлөөлэгшэдтэ энэ шэнэ дуунайнгаа үгэнүүдые, хүгжэмыень барюулба.

Энэ үдэшэ урматай һайханаар үнгэрөө. Тиигэжэ дээдэ-ивалгаархин ганса шэнэ дуунай түрэлгые тэмдэглээ бэшэ, нютагайнгаа душа хубүүн Жаргал Бадмацыреновые хүндэлбэ. Жаргал богонихон саг соо «Байгал» ансамблиин мэдээжэ солист, ударидагша боложо шадаа.

Ивалгын аймагай соёлой байшанда Жаргал удаан саг соо хүдэлһэн юм. Нимэ һайхан үдэшые хэн эмхидхээб гэхэдэ, «Ошор-Булаг» гэжэ бага предариятнин ударидагшад Б. Д. Балданов, Д. Ц. Дашицыренов, Л. Д. Гармажапова, Г. П. Эрхитуева болон аймагай хүдөө ажахын захиргаанууд, энэ нютагай эдэбхитэд болоно. Эдэ нүхэдэй оролдолгоор шэнэ буряад дуун олоной сэдьхэлдэ хүргэгдэжэ, хүгжэмэй үргэн харгыда зорюулагдаба гээшэ.

К. ХАТЕЕВА,
БГПИ-гэй IV курсын оюутан.

ТОБШОХОНООР...

МЭРГЭН БУУДАЛГА. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда баатарай үхэлөөр унаһан, мүн амиды мандэ бусажа ерээд, амгалан ажал дээрэ амжалтатайгаар хүдэлһэн сэрэгшэд манай республикада олон ааб даа. Эдэ баатар сэрэгшэдэй, тусхайлбал, Советскэ Союзай Геройнууд Жамбал Тулаевай, Цырендаша Доржиевай болон бусадай дурасхаалда зорюулагдажа, Илалтын 50 жэлэй ойн хүндэлэлдэ мэргэн буудалгаар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн хоёр үдэрэй туршада Зүүн Сибириин технологическа университедэй сагаалса дээрэ үнгэргэгдэхэнь.

САНА. Зүүн Сибириин түмэр замай түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Эрхүүгэй областиин Зима хотодо дүүрэбэ. Улаан-Удын 6-дахи интернат һургуулиин һурагшад энтэ басагадай болон хүбүүдэй дундаһаа онсо шалгаржа, ВСЖД-гэй чемпионууд болоо. Энэ һургуулиин һурагша Вася Холодилов 5 километрэй зайда эгээл һайн саг харуулжа, мэргэжэлтэд болоч тренернүүдэй магтаал һайшаалда хүртэбэ.

ҺУР ХАРБАЛГА. 1977 болон тэрээнһээ хойшонхи жэлнүүдтэ түрэһэн залуушуулай дунда Россин Федерацийн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн мүнөөдэр Орёл хотодо нээгдэхэнь. Улаан-Удын 3-дахи лингвистическэ гимназиин һурагша, спортын мастер Доржо Чернинов, Зүүн Сибириин технологическа университедэй оюутан, спортын мастер Дмитрий Халудоров, багшанарай институтай оюутан, спортын мастерта кандидат Сергей Менжиков, 24-дэхи лицейн һурагша, спортын мастерта кандидат Константин Глухов гэгшэд энэ мурысөөндэ республикынгаа нэрэ хамгаалха. С. Менжиков, Д. Халудоров, К. Глухов гэгшэд Буряадай Олимпиин халаанай хүүгэдэй спортын һургуулида ахалагша тренер Александр Хамнагдаевай хүтэлбэри доро һурадсал һорилго хэдэг юм.

***

Һур харбалгаар Улаан-Удэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн Зүүн Сибириин технологическа университедэй сагаалса дээрэ үнгэргэгдэхэнь.

САНА. Зүүн Сибириин түмэр замай түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн Эрхүүгэй областиин Зима хотодо дүүрэбэ. Улаан-Удын 6-дахи интернат һургуулиин һурагшад энтэ басагадай болон хүбүүдэй дундаһаа онсо шалгаржа, ВСЖД-гэй чемпионууд болоо. Энэ һургуулиин һурагша Вася Холодилов 5 километрэй зайда эгээл һайн саг харуулжа, мэргэжэлтэд болоч тренернүүдэй магтаал һайшаалда хүртэбэ.

ҺУР ХАРБАЛГА. 1977 болон тэрээнһээ хойшонхи жэлнүүдтэ түрэһэн залуушуулай дунда Россин Федерацийн түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн мүнөөдэр Орёл хотодо нээгдэхэнь. Улаан-Удын 3-дахи лингвистическэ гимназиин һурагша, спортын мастер Доржо Чернинов, Зүүн Сибириин технологическа университедэй оюутан, спортын мастер Дмитрий Халудоров, багшанарай институтай оюутан, спортын мастерта кандидат Сергей Менжиков, 24-дэхи лицейн һурагша, спортын мастерта кандидат Константин Глухов гэгшэд энэ мурысөөндэ республикынгаа нэрэ хамгаалха. С. Менжиков, Д. Халудоров, К. Глухов гэгшэд Буряадай Олимпиин халаанай хүүгэдэй спортын һургуулида ахалагша тренер Александр Хамнагдаевай хүтэлбэри доро һурадсал һорилго хэдэг юм.

Һур харбалгаар Улаан-Удэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн Зүүн Сибириин технологическа университедэй сагаалса дээрэ үнгэргэгдэхэнь.

САНА. Зүүн Сибириин түмэр замай түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн Эрхүүгэй областиин Зима хотодо дүүрэбэ. Улаан-Удын 6-дахи интернат һургуулиин һурагшад энтэ басагадай болон хүбүүдэй дундаһаа онсо шалгаржа, ВСЖД-гэй чемпионууд болоо. Энэ һургуулиин һурагша Вася Холодилов 5 километрэй зайда эгээл һайн саг харуулжа, мэргэжэлтэд болоч тренернүүдэй магтаал һайшаалда хүртэбэ.

ҺУР ХАРБАЛГА. 1977 болон тэрээнһээ хойшонхи жэлнүүдтэ түрэһэн залуушуулай дунда Россин Федерацийн түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн мүнөөдэр Орёл хотодо нээгдэхэнь. Улаан-Удын 3-дахи лингвистическэ гимназиин һурагша, спортын мастер Доржо Чернинов, Зүүн Сибириин технологическа университедэй оюутан, спортын мастер Дмитрий Халудоров, багшанарай институтай оюутан, спортын мастерта кандидат Сергей Менжиков, 24-дэхи лицейн һурагша, спортын

ДЭЛХЭЙН ҺОНИНОЙ ДЭЭЖЭҺЭЭ

ОНДООГООР ХАНДАНА...

«Сэр! Эрдэмэй доктор, мүнгэ барюулыт!» — гээд гуй... раншалдаг зон Нигеридэ олон болонхой юм ха. Ямаршье эрдэм һургуулигүй аад, тэрнэр өөһэдыгоо нигэжэ нэрлэдэг болобо бшуу. Мүнөө ехээр олохын тулада нигэжэ гэжэ англичанин пастор Эммануель Ибидапо журналистнуудта хэлэбэ.

ҺҮНИНДӨӨ НИИДЭЖЭ...

Кот-д, Ивуарай түрүүшэй президент Феликс Уфуэ-Буаньи 12 миллион зоноо, 500 гаран крокодилнуудаа «үнэшэрүүлжэ» нёдондо наһа барраа бэлэй. Энэ орондо крокодилнууд гэгээн амитад гэжэ тоологдодог. Тиимэһээ Уфуэ-Буаньи эдэ крокодилнуудые ордонойнгоо хажуудахи соорэм соо барижа, дуратай юумыень эдюулэжэ байдаг һэн. Президентын захиһанай ёһоор эдэ крокодилнууд хуушан хэбээрээ харуулһалагдажа байха эзэргэтэй. Тэдэнэр һүниндөө хии мэтэ болоод, унтажа байһан дэлхэй дээгүүр нинджэжэ, Кот-д Ивуарай зонние аршалдаг юм ха.

ЗАЛУУНУУД БОЛОНО...

31-тэй Яна Ликамаа Швеци соогоо эгээл залуу хүгшэн эжы болобо. Тэрэнэй 16-тай Мария басагашинь Эмилиа гээд нэрлэдэгэһэн басагатай болоо бшуу. Тэрээнһээ урда эгээл залуу хүгшэн эжы 34-тэй байгаа. Саашадаа хүгшэн эжынэр улам залуу боложо, наһалыг сагта 28-тай болохо гэжэ багсаамжалагдана.

ЮРЭ БУСЫН ШАГНАЛ...

Франциин Дундада далай шадар оршодог хотонуудта нэгэнтэ ажаһуудаг 70 наһатай Жак Прост бүхы наһаа соогоо гэгэл ресторанда элэдэг, тэндэһээ эдихэ юумэн абалаг байгаа. Тиигэжэ үглөгүүр бүхэндэ тэрээндэ элгэгдэгэг устрицын гэрхэ соо гурбан монсогор сүбэ тэрэ олобо. Нигэжэ үнэсэхэ байһанайнгаа түлөө юм бусын шагнал абаба гээ... ааб даа.

ТАБАН ЖЭЛ БОЛООД...

Табан жэлэй саана США-гай телевиденсэр заабари үгэдэг байһан Джим Бэккер гэжэ санаартан һүзэгтэйшүүлэ... суглуулһан 158 миллион доллар үбэршэлөөд, 45 жэл соо түрмэдэ һууха болоһон юм. Зэмээ мэдэрһэнишень харадаа абажа, түрмэдэ һуу... болзорыень табан жэл болоо... тор бага болгобо.

ШАДАМАР БАЙБА...

Нёдондо ЮАР-та үнгэргэгдэнэн һунгалтануудай дүнгээ... американец гарбалтай Норм... Баркер балжажа, энэ оро... апартеидтэй сүлөөрбэ. Барк... юу хээб гэхэдэ, һунгалтанд... үелэ хэрэглэгдээгүй бюдже... тельнүүдые үнэгүйгөөр хуваалдажа абаад, саашадаа сэ... гыень ехэ болгоод худалдаа... 1.4 миллион энэ сааһанууда... тэрэ 40 рандаар (11 доллар... худалдана. Нимэ аргаар бажахаш гэжэ нёдондо хэлэ... һаань, Баркер шоглоно гэ... һааб даа...

14 ХОНООД...

Турчанка Сункар Пилдж... эхир хүбүүн басаган хоёр... түрэжэ, үбгэсэ, түрэлхидэ... баясуулаа. Тиихэдээ һонирхолтой юумэн гэхэдэ, тэдэ... 14 хоногой илгаатайгаар г... раа. Нигэжэ басаганиинь 1994, харин хүбүүниинь 1995 ондо гараһанда тоологдо... болоно.

БАЯЛИГУУДЫНЬ ОЛДОБО...

Британец профессор Дэвид Флипсоной ударидаһан археологическа экспедици айхабта... шухала нээлтэ хэбэ. Зүүн-хойто Африкада болон Арабиин хахад арал дээрэ урда... мянган жэлэй турша соо бай... һан Аксум гэжэ гүрэнэй баялигууд олдобо. Сазская газ... алдаршаһан хаан эхэнэ... ордоной байһан газарта а... тан; мүнгэн монетэнүүд, зо... най яһаар, шабараар хэ... зүйлнүүд, бусад юумэнүу... олдоо. Аксум хадаа тон ундэ... хүгжөөтэй гүрэн байгаа г... жэ тэмдэглэе.

УУЛЗУУЛААГҮЙ БЭЛЭЙ...

«Ород баабгайн» асуу... Британиин Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын һанаа... үшөө 30 жэлэй саана то... ехээр зобоодог байгаа гэ... һая бултанай үзэмжэдэ табигдаһан документнүүд соо... эли болобо. Москвагай зо... парк соо гансаараа байна... Ань-Ань гэжэ эрэ баа... даже асаржа. Лондоной зо... паркда гансаардаһан Чи-Чи... гэжэ эмэ баабгайтай уулзуу... ха гэхэдэнь, Англиин дипл... мадууд ехээр дураяа гутаа... бурууцааһан байна.

(ҺОНИНУУДЫАА АБТАБА...)

ТУНАТАЙ ЭҮБШЭЛ

ВАРЕНИ ТУШАА ХЭДЭН ҮГЭ

Хадагалжа байһан варенимнай үдхэржэ, ганса саахар болошоһон байдаг. Тэрэнние дахинаа һайса бусалгахада, түрүүшынхидээл адли болодог юм. Бусалгахынгаа урда варенинигээ килограмм бүхэндэ нэгэ аяга уһа нэмэхэ шухала.

Эһэхээ һаһаһан варениие мүн лэ эдимээр болгомоор юм. Яагаад бэ гэхэдэ, килограмм варени бүхэндэ хахад килограмм саахар, нэгэ жаахан халбага дабһа хээд бусалгахат.

Саахарай үгы байбал, мёд, мармелад, джем болон конфетэшье хэрэглэхэдэ болохо. 125 грамм мёд, 200 грамм джем (мармелад) гү, али 135 грамм конфетэ 100 грамм саахарай шэнээнээр абтаха зэргэтэй.

Нэгэ стакан (250 мл) соо 220 грамм эльһэн саахар ороолог, харин сбоймо томо халбага саахар 8 грамм татадаг гээд һанаулая.

Саахарые худалдажа абахаар байхада, тэрэнэй ороондо хэрэглэмээр зүйлнүүдээр юу хэхэ юм гэжэ һанахашье хүнүүд байха. Тиимэншье тиимэ. Зүгөөр саахар худалдажа абахадаа, болгоомжологты. Һэнхэл һэнгэрүй наймааалгашад худалдан абагшадые мэхэлхэ гэжэ мэшээгтэй саахарай хажууда уһатай хүнэг табижархидаг юм. Саахарта уһан шэнгэжэ, шэгнүүрынь хүндэ болодог. Үшөө тиихэдэ саахарай пудра уруу талха, крахмал, тальк, гипс, мел гэхэ мэтые хээд худхаһан байжа магад.

Теэд наймаалагшадай мэхэ гохые элирүүлхэ арга бии байха даа. Стакантай халуун уһан соо лимоной кислота шэнгээгээд, жаахан халбага саахарай пудра хэхэт. Пудра хэхэдэ, уһантнай хөөһэтөө һаа, мел холигдоһон байха. Харин уһанайнгай бүүдэгэр болобол, талхан, крахмал, гипс, тальк гэхэ мэтэ хэрэглэгдэһэн болохо, Саахартай уһа руу йод дуһаахада хүхэльбэ үнгэтэй болоо һаа, саахар соо талханай бии байһаниие гэршэлэгдэхэ зэргэтэй.

Хожомоо хараадаа абахытнай тулада:

— варени шанахын тула эльһэн бэшэ, харин хатуу саахар хэрэглэһэнтнай дээрэ, тэрэ нилээд сэбэр, һайн саахар гээшэ;

— зэд бэшэ, харин алюминий амһарта соо варени шанаһан дээрэ. Тэрээн соо варениин хүрэтэр байлгахада аюулгүй бшуу.

— варени шанахадаа, түмэр халбага хэрэглэһэнэй хэрэггүй — жэмэсэй үнгэ хубилжа болохо. Модон халбага шэлэһэнтнай дээрэ;

— Түргэнөөр бусалжа шанагдаһан варени үнгоороошье, үнэроороошье һайн байдаг юм. Шанга, нэгэ янзаар халааһан гал дээрэ варени шанаха хэрэгтэй;

— варени шанажа байхада гараһан хөөһэн абтаха ёһотой;

— варениин саахарлашахагүйн тулада килограмм саахар бүхэндэ лимоной нэгэ халбага кислота хэхэ юм. Үгышье һаа, 3 килограмм саахарта 1 килограмм глюкозо, 1 килограмм саахар бүхэндэ 1 халбага глицерин холижо болохо юм.

В. ТОКТОХОЕВА
бэлдээ.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т. В.

Эмхидхэн байгуулагшад—Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай — 2-50-96, приемныи — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, хэрюусалгата секретариин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд, нийгэм-политическэ — 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай — 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олонлитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй — 2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын — 2-60-91; корректорнүүдэй — 2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — 2-35-95, Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19; Закаменскда — 30-61, Баргажанда — 91-6-40.

Һонинуудые гаргадаг «Бурятия» хэблэлэй телефонууд: директор — 2-19-94, бухгалтери — 2-23-67, вахта — 2-67-95, 2-67-05.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй
Индекс 50901. Хэһэг 5185
Стереотипта тушаагдаһан саг 18.40.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон 2-40-45.
Б-0079 дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай Заказ 48.